

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี แนวคิดของนักการศึกษาและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 ประกอบด้วย 1) ความหมายของภาวะผู้นำ 2) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา 3) คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา 4) หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางวิชาการ 5) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และ 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของภาวะผู้นำ

ความหมายของภาวะผู้นำ มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายดังเช่น

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544: 31) เสนอว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง พฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคนหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leader) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายของกิจการ

พัฒนา อำท้าว (2548: 9) ได้สรุปว่า ภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นในการจูงใจผู้อื่นให้ร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจและมีความกระตือรือร้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันตามที่กำหนดไว้

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2549: 30) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถในการบริหารตนเองและครองใจผู้อื่นได้ โดยสามารถใช้คนอื่นทำบางอย่างตามเป้าหมายและแนวทางที่ตนวาดฝันหรือคาดคะเนเองได้

ธวัช บุญยฆณี (2550: 2-3) สรุปว่า ภาวะผู้นำหมายถึงการกระทำระหว่างบุคคล โดยบุคคลที่เป็นผู้นำจะใช้อิทธิพล (Influence) หรือการดลบันดาลใจ (Inspiration) ให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มกระทำหรือไม่กระทำให้บางอย่างตามเป้าหมายที่กลุ่มหรือองค์กรกำหนดไว้

ธีระ รุญเจริญ (2550: 140) ให้ความหมายภาวะผู้นำคือคุณสมบัติ เช่นสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไป ผู้ดูหมายที่ดีงาม

ภารดี อนันต์นารี (2551: 77) กล่าวว่าไว้ว่าภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการและสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้เป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำกลุ่มและมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มบุคคลนั้น สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มเผชิญอยู่ได้ โดยอาศัยอำนาจหน้าที่หรือการกระทำของผู้นำในการชักจูงหรือชี้นำบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ด้านพัชสิรี ชมพุดำ (2552: 194) สรุปภาวะผู้นำดังนี้ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างผู้นำและผู้ตาม ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับ การโน้มน้าว สร้างแรงบันดาลใจมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ภาวะผู้นำเกิดขึ้นได้ในทุกระดับการจัดการ ไม่จำเป็นต้องอยู่ในจัดการระดับสูงเท่านั้น และภาวะผู้นำจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายกลุ่ม หน่วยงานหรือองค์การ

Schermerhorn (2002: 336) กล่าวถึง ภาวะผู้นำหมายถึง กระบวนการในการคลบคลึงใจให้บุคคลอื่นทำงานให้สำเร็จ

จากนิยามของนักวิชาการและนักการศึกษา สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถของผู้นำ ที่มีการบริหารตนเองและผู้อื่น สามารถครองใจผู้ใต้บังคับบัญชา สร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุน โน้มน้าวจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อให้การปฏิบัติงานให้สำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่มีการกำหนดไว้

2. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 39 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงใน 4 ด้านคือ ด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป สรุปพอสังเขปได้ดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2543: 82-84)

1) ด้านวิชาการประกอบด้วย 1.1) มีความรู้และเป็นผู้นำด้านวิชาการ 1.2) มีความรู้ มีทักษะ มีประสบการณ์ด้านการบริหารงาน 1.3) สามารถใช้ความรู้และประสบการณ์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันทั่วทั้งที่ 1.4) มีวิสัยทัศน์ 1.5) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 1.6) ใฝ่เรียนใฝ่รู้ มุ่งพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 1.7) รอบรู้ทางด้านการศึกษา 1.8) ความรับผิดชอบ 1.9) แสวงหาข้อมูลข่าวสาร

1.10) รายงานผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ 1.11) ใช้นวัตกรรมทางการบริหาร 1.12) คำนึงถึงมาตรฐานวิชาการ

2) การบริหารงบประมาณประกอบด้วย 2.1) เข้าใจนโยบาย อำนาจหน้าที่และกิจกรรมในหน่วยงาน 2.2) มีความรู้ระบบงบประมาณ 2.3) เข้าใจระเบียบคลัง วัสดุ การเงิน 2.4) มีความซื่อสัตย์ สุจริต 2.5) มีความละเอียดรอบคอบ 2.6) มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 2.7) หมั่นตรวจสอบการใช้งบประมาณอยู่เสมอ 2.8) รายงานการเงินอย่างเป็นระบบ

3) การบริหารงานบุคคลประกอบด้วย 3.1) มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการบริหารงานบุคคล 3.2) เป็นแบบอย่างที่ดี 3.3) มีมนุษยสัมพันธ์ 3.4) มีอารมณ์ขัน 3.5) เป็นนักประชาธิปไตย 3.6) ประณีประนอม 3.7) อดทน อดกลั้น 3.8) เป็นนักพูดที่ดี 3.9) มีความสามารถในการประสานงาน 3.10) มีความสามารถจูงใจให้คนร่วมกันทำงาน 3.11) กล้าตัดสินใจ 3.12) มุ่งมั่นพัฒนาองค์กร

4) การบริหารทั่วไปประกอบด้วย 4.1) เป็นนักวางแผนและกำหนดนโยบายที่ดี 4.2) เป็นผู้ที่ตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการที่ดี 4.3) มีความรู้ และบริหาร โดยใช้ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย 4.4) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร 4.5) รู้จักมอบอำนาจและความรับผิดชอบแก่ผู้ที่เหมาะสม 4.6) มีความคล่องแคล่ว ว่องไวและตื่นตัวอยู่เสมอ 4.7) มีความรับผิดชอบงานสูง ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค 4.8) กำกับ ติดตามและประเมินผล

พรชัย ภาพันธ์ (2547: 44) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษามีภารกิจขอบข่ายและการจัดการศึกษาตามโครงสร้างสายงานที่เปลี่ยนแปลงใหม่และเป็นบทบาทที่ผู้บริหารต้องนำไปใช้หรือนำไปปฏิบัติ ในภารกิจ 4 ด้าน ดังนี้ 1) การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจงานในการบริหารงานวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัวรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ประสานความร่วมมือกับครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ จัดภารกิจงานให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล การวิจัย การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษา แหล่งเรียนรู้ และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 2) การบริหารงบประมาณ เป็นภารกิจงานในการบริหารงบประมาณ มุ่งเน้นความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน จัดภารกิจให้ครอบคลุมการเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ บริหารงานการเงิน บัญชี พัสดุและสินทรัพย์ การตรวจสอบติดตามและประเมินผล 3) การบริหารงานบุคคล เป็นภารกิจงานในการบริหารงานบุคคล มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ให้ขวัญกำลังใจ ยกย่อง เชิดชูเกียรติ ความก้าวหน้างานในอาชีพ จัดภารกิจให้ครอบคลุม การวางแผนอัตรากำลัง การบรรจุ

แต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ตลอดจนวินัยและการรักษาวินัย และ 4) การบริหารทั่วไป เป็นภารกิจงานในการบริหารงานทั่วไป เกี่ยวข้องกับการจัดระบบการบริหารองค์กรให้บรรลุผลตามมาตรฐาน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล จัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จัดภารกิจงานให้ครอบคลุม งานสำนักงาน การพัฒนาระบบเครือข่าย ข้อมูลสารสนเทศ เครือข่ายการศึกษา งานอาคารสถานที่ การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การจัดระบบควบคุมภายในและประสานงานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 อ้างถึงใน ธีระ รุญเจริญ, 2546: 19-21) ได้กำหนดลักษณะผู้บริหารต้นแบบว่ามีบทบาทในการบริหารและการจัดการศึกษาดังนี้

- 1) การเป็นผู้นำทางวิชาการ โดยให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหมวด 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีการวางแผน นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างชัดเจน และสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติ ให้คำปรึกษาแนะนำ และสร้างพลังความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา
- 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการมีส่วนร่วมทั้งครูและบุคลากรภายในโรงเรียน บุคคล และหน่วยงานภายนอกโรงเรียน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น ครู บุคลากร พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ
- 3) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก ทั้งทางด้านวิชาการ เช่น การจัดสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา เทคโนโลยี วัสดุช่วยการเรียนการสอนและอุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนการให้บริการและจัดสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ เช่น แหล่งเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และจัดบรรยากาศของโรงเรียนให้อบอุ่นเพื่อให้ผู้เรียนมีความรักที่จะเรียนรู้และรู้จักแสวงหาความรู้
- 4) การประสานความสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อสร้างเครือข่ายผู้สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากรงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้และประสบการณ์พิเศษที่โรงเรียนต้องการมาช่วยพัฒนา ทรัพยากรด้านการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์การเรียนการสอน อุปกรณ์กีฬา สื่อ และเทคโนโลยี
- 5) การส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากรในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมให้เข้ารับการศึกษาอบรม เข้าร่วมประชุมสัมมนาและไปทัศนศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้ทันต่อความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อสามารถนำมาประยุกต์และปรับปรุงในการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
- 6) การสร้างแรงจูงใจ โดยเป็นผู้มีทัศนคติในเชิงบวกกับผู้ร่วมงาน มีความยืดหยุ่นในการทำงาน สร้างความเชื่อมั่นและเข้าใจในความต้องการของฝ่ายต่าง ๆ ให้ความสำคัญในความพยายามของทีมและสร้างแรงจูงใจในการทำงานด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแสดงความขอบคุณ การเผยแพร่ผลงานของทีมและการยกย่อง

ให้รางวัล 7) การประเมินผล โดยส่งเสริมการประเมินผลภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา แห่งชาติ เพื่อรองรับการประเมินผลภายนอก มีการนำผลประเมินผู้เรียนมาใช้กำหนดนโยบายของ สถานศึกษา เพื่อให้เป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและครบวงจร 8) การส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ ใน โรงเรียนของครูและนักเรียน รวมทั้ง ผู้บริหารอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยด้วย 9) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของ โรงเรียน ให้ชุมชนและสาธารณชนทราบโดยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจน สร้างการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น 10) การส่งเสริมเทคโนโลยี เพื่อให้ทันต่อความเจริญก้าวหน้าทั้งในและ ต่างประเทศ ให้สอดคล้องกับยุคสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538: 25-28 อ้างถึงใน นิคม พันธุ์คำ, 2548: 31) กล่าวว่าผู้บริหาร โรงเรียนควรมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนดังนี้ 1) ตรวจสอบการเตรียมการสอนหรือบันทึกสอน 2) ให้ครูเข้าปฏิบัติการสอนตรงตามเวลา 3) ควบคุม กำกับ ติดตามและนิเทศ ให้ครูดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนหรือคู่มือครู 4) จัดครูเข้าสอนแทนในกรณีที่ครูประจำชั้นหรือครูประจำวิชาไม่มาปฏิบัติการสอน 5) ควบคุมดูแล ให้ครูจัดสอนซ่อมเสริมนักเรียนที่เรียนอ่อนและจัดสอนเสริมนักเรียนที่เรียนเก่ง 6) สนับสนุนให้ครู จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น 7) ควบคุม ดูแล ให้ครูที่รับผิดชอบ งานและ โครงการดำเนินไปตามปฏิทินปฏิบัติงาน

Seyfarth (1999: 165-273) ได้กำหนดภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นบทบาทหน้าที่ของ ผู้บริหารในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไว้ 5 ด้าน คือ 1) มุมมองแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตร 2) การประเมินผลนักเรียน 3) การจัด โครงการ สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 4) การประเมินผลการสอนของครูและ 5) การวางแผนเพื่อพัฒนา ความก้าวหน้าในวิชาชีพของครู

Gunningham และ Cordeiro (2000 อ้างถึงในประยูร อาคม, 2548: 20-21) กล่าวว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้นำทางวิชาการหรือผู้จัดการ โรงเรียนว่าบทบาท ของผู้บริหาร คือผู้นำทางวิชาการหรือผู้จัดการ โรงเรียน ภาวะผู้นำทางวิชาการ จะเน้นไปที่การพัฒนา หลักสูตรและการสอน การพัฒนาคณะครู การนิเทศการสอน การประเมินโปรแกรม ครูและนักเรียน และการปรับปรุงการเรียนการสอน อย่างต่อเนื่อง และยังได้กล่าวถึงแนวโน้มของงานวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการเป็นอันดับแรกไม่ทิ้งงานการบริหารจัดการ สถานศึกษาของตนเอง และยังได้กล่าวถึงการกระทำที่บ่งบอกถึงควมมีภาวะผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารไว้ว่า สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาต้องเน้นที่การสอนและการเรียนมากกว่าการประยุกต์ เทคโนโลยีการเรียนรู้และความชำนาญ ผู้บริหารเลือกใช้เวลาอย่างไร อะไรที่ผู้บริหารกระทำอย่างมี

ความหมาย และอะไรคือความเชื่อของผู้บริหารในค่านิยม แผนงานที่วางไว้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสอน การเรียนและผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแก่ ผู้เรียน ข้อเท็จจริงที่ผู้บริหารให้ความสนใจใน บางอย่างที่โรงเรียนละเลย นอกจากนี้พฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร คือการเข้า ตรวจสอบห้องเรียนเพื่อดูการทำงานของครู และเป็น โอกาสที่ดีที่ผู้บริหารจะได้อธิบายถึงพันธกิจ เบื้องต้นของโรงเรียนคือการเรียนการสอนและการประกาศใช้พันธกิจกับนักเรียน ครู ผู้ปกครองและ คนอื่น การสร้างความคาดหวังที่สูงต่อการเรียน การสอนและสอดแทรกแบบแผนการปฏิบัติงาน ประจำวันของนักเรียน และคณะครู ด้วยความหมายและความสำคัญ

Knezevick (1984: 16-18 อ้างถึงใน ภารดี อนันต์นาวิ, 2551: 265-266) เสนอว่า ผู้บริหารหรือผู้นำทางการศึกษาควรมีบทบาทต่าง ๆ ในการบริหารให้เกิดประสิทธิผลได้แก่

- 1) บทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทาง การปฏิบัติงาน (Direction Setter) ทำหน้าที่ชี้แจง ทำความเข้าใจ ในวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน มีความรู้มีทักษะในการจัดสรรงบประมาณแบบโครงการ
- 2) บทบาท เป็นผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำ (Leader Catalyst) มีความสามารถในการจูงใจกระตุ้นและมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมรวมของมนุษย์มีทักษะในกระบวนการกลุ่ม
- 3) บทบาทของนักวางแผน (Planning) สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคตจัดเตรียมบุคลากรให้พร้อมในการรับมือกับสิ่งใหม่ ๆ ที่ เกิดขึ้น มีความรู้เข้าใจในการวางแผน
- 4) บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ (Decision Maker) เป็นผู้รอบรู้วิธี เทคนิคการตัดสินใจ
- 5) บทบาทเป็นนักจัดองค์การ (Organizer) สามารถออกแบบขยายงาน กำหนด โครงสร้างขององค์การขึ้นใหม่ มีความเข้าใจพลวัตขององค์การและพฤติกรรมขององค์การ
- 6) บทบาทเป็นผู้จัดการเปลี่ยนแปลง (Change Manager) เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง มาสู่สถาบัน จะเปลี่ยนแปลงอะไร อย่างไร ควรเปลี่ยนสถานการณ์ใด เมื่อใด
- 7) บทบาทเป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) มีความเข้าใจรูปแบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์เข้าใจเครือข่ายของการสื่อสาร รู้จักวิธี นิเทศงาน การรายงาน การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 8) บทบาทเป็นผู้สื่อสาร (Communicator) สามารถในการสื่อสาร ทั้งการพูด และการเขียนการใช้สื่อเพื่อการสื่อสารสามารถ ในการประชาสัมพันธ์
- 9) บทบาทเป็นผู้จัดการความขัดแย้ง (Conflict manager) ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องเข้าใจถึงสาเหตุ สามารถต่อรอง ไกล่เกลี่ย สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้
- 10) บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา (Problem manager) เป็นผู้นำสามารถเข้าใจปัญหาวินิจฉัยและแก้ปัญหาได้
- 11) บทบาทเป็นผู้จัดระบบ (System manager) สามารถวิเคราะห์ระบบและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เข้าใจ นำทฤษฎีการบริหารมาใช้
- 12) บทบาทเป็นผู้บริหารการเรียนการสอน (Instructional manager) ต้องมีความเข้าใจในระบบการเรียนรู้ เข้าใจวิธีการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร การใช้ เทคโนโลยีทางการศึกษา
- 13) บทบาทเป็นผู้บริหารงานบุคคล (Personal manager) มีเทคนิค ในการเป็นผู้นำ การเจรจาต่อรอง ประเมินผลงาน และการปฏิบัติงาน
- 14) บทบาทเป็นผู้บริหาร

ทรัพยากร (Resource manager) มีความสามารถการบริหารการเงินงบประมาณ บริหารวัสดุ ครุภัณฑ์ การก่อสร้าง การบำรุงรักษา หาทรัพยากรสนับสนุนจากภายนอก 15) บทบาทเป็นผู้ประเมินผล (Appraiser) สามารถประเมินความต้องการ การประเมินระบบวิธีทางสถิติ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 16) บทบาทเป็นนักประชาสัมพันธ์ (Public relater) มีทักษะในการติดต่อสื่อสาร วิธีสร้างภาพพจน์ที่ดี รู้และเข้าใจการเผยแพร่ข่าวสารด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ และ 17) บทบาทเป็นประธานในพิธีการ (Ceremonial head) มีความสามารถในพิธีการต่าง ๆ ในสังคม

จากข้อมูลข้างต้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำ ในการบริหารสถานศึกษา ได้แก่ บทบาทในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป รวมถึงการเป็นผู้นำทางเทคโนโลยี เป็นผู้กำหนดทิศทาง เป็นนักจัดองค์การ เป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้สร้างแรงจูงใจ และที่สำคัญการเป็นผู้นำทางวิชาการ จึงจะนำพาสถานศึกษาประสบความสำเร็จ

3. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะบางประการที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป ลักษณะของผู้บริหารที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จได้คือนั้น มีนักวิชาการและนักการศึกษา ได้กล่าวถึงคุณลักษณะไว้ดังนี้

ถวิล มาตรฐาน (2544: 121-123) ให้ทัศนะว่าการเป็นผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ สร้างประสิทธิผลในงานนั้นต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะสำคัญอย่างน้อย 4 ประการคือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีพลังสูงสุดในการกำหนดประสิทธิผลของโรงเรียนและกำหนดประสิทธิภาพของผู้บริหาร ประกอบด้วย 1.1) ความมุ่งมั่นที่จะนำคณะบุคลากรและตั้งใจที่จะปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้น สุขุมรอบคอบกับปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อน 1.2) มีความคิดริเริ่มสูง 1.3) มุ่งเป้าหมาย ความรู้ มีความกระฉับกระเฉงเกี่ยวกับกระบวนการสอน มีความเข้าใจเป้าหมายขององค์การ (โรงเรียน) 1.4) เป็นตัวอย่างที่ดีด้วยการทำงานหนัก 1.5) ตระหนักถึงเอกลักษณ์เฉพาะของครู-อาจารย์แต่ละคน เช่น ท่าทาง เจตคติ ทักษะต่างๆ เพื่อให้การสนับสนุนให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์เฉพาะเหล่านั้น คือสามารถมอบหมายงานการสอนให้ตรงกับความสามารถและความถนัดของครู-อาจารย์ 1.6) มีความสามารถสร้างความเป็นผู้นำให้กับครู-อาจารย์ 1.7) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ มีภาวะผู้นำทางการศึกษา ลดงานประจำลง 1.8) สิ่งสำคัญยิ่งคือเป็นผู้บริหารเชิงรุก (Proactive) มากกว่าเชิงรับ (Reactive) นั่นคือเข้าหาปัญหา ควบคุมสถานการณ์ เตรียมพร้อม ป้องกันสืบค้น ปรับประยุกต์เทคนิคและวิธีการต่างๆ ให้ทันสมัยสอดคล้องกับ

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง แทนที่จะดำรงสถานการณ์ไปเรื่อย ๆ ปล่อยให้ปัญหาและเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นแล้วจึงแก้ไขหรือจัดการ 2) ความสามารถในการระบวนการแก้ปัญหา ภารกิจของผู้บริหารโรงเรียนในแต่ละวันจะเกี่ยวข้องอยู่กับกิจกรรมหลักสำคัญอยู่สองประการ คือ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ซึ่งจะเริ่มตั้งตอนเช้าเรื่อยไปจนกระทั่งเย็น หรือในบางครั้งต่อเนื่องไปจนถึงช่วงกลางคืนด้วย หมุนเวียนอยู่เช่นนี้วันแล้ววันเล่า ผู้บริหารที่กล้าแกร่งที่ประสบผลสำเร็จ จะต้องเป็นผู้ที่มีความอดทนต่อความหลากหลาย คลุมเครือของปัญหาและสถานการณ์แต่ละวัน ซึ่งยากแก่การคาดเดาว่าอะไรจะเกิดขึ้น และในขณะเดียวกันก็สามารถจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทักษะทางสังคม ผู้บริหารจะต้องมองเห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางสังคมภายในโรงเรียน การมีความรู้ความสามารถและทักษะทางสังคมจะช่วยให้การบริหารงานดำเนินไปด้วยความราบรื่นและประสบความสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องเป็นมิตรกับทุกคน และในขณะเดียวกันก็แสดงออกถึงภาวะผู้นำตามบทบาทหน้าที่และสถานการณ์ สร้างความเชื่อถือศรัทธาและมุ่งมั่นเพื่อแสวงหาความร่วมมือบำรุงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่น 4) ความรู้ความสามารถในวิชาชีพ ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะมีความรู้ความสามารถในการวิจัยหรือประยุกต์งานวิจัยมาใช้ในการบริหาร ประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มีทักษะการสอน สามารถสาธิต นิเทศครู-อาจารย์ได้ มีความระมัดระวังในการตัดสินใจที่ส่งผลต่อการสอนและการเรียน เช่นเกี่ยวกับตารางสอน งบประมาณ เครื่องมือ/อุปกรณ์ ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนทุกประเภท นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงความต้องการของชุมชนและนำมาบูรณาการในเป้าหมายของโรงเรียนแล้วร้อยรัดสู่แผนปฏิบัติการ

สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา (2547: 2) ได้จัดทำหลักสูตร ผู้บริหาร

สถานศึกษามีอาชีพ โดยกำหนดลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพไว้ 6 ประการ คือ

- 1) การเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ในเรื่องต่อไปนี้ คุณธรรม จริยธรรมสำหรับผู้บริหารมีอาชีพ การบริหารงานบุคคลตามแนวคิดศาสนา การบริหารจัดการภูมิปัญญาไทย เพื่อการพัฒนาในด้านคุณธรรม จริยธรรม
- 2) การเป็นผู้นำด้านการจัดระบบ ในเรื่องต่อไปนี้ พัฒนาการแห่งการเรียนรู้ จัดระบบและใช้ระบบสารสนเทศและการสื่อสาร การจัดระบบเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ
- 3) การเป็นผู้นำด้านวิชาการในเรื่องต่อไปนี้ การพัฒนาหลักสูตรเพื่อความเป็นเลิศ การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครูตามแนวปฏิบัติการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
- 4) การเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการในเรื่องต่อไปนี้ การวางแผนกลยุทธ์ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารความขัดแย้ง การบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เทคนิคการบริหารจัดการแนวใหม่
- 5) การเป็นผู้นำด้านสังคมและชุมชนในเรื่องต่อไปนี้ การบริหารจัดการ

โรงเรียน เพื่อชุมชนและสังคม การบริหารในบริบทที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมบริหาร

6) การเป็นผู้นำการพัฒนาตนเองเชิงบริหารในเรื่องการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นผู้บริหารมืออาชีพ

สมชาย เทพแสง (2547: 55-56) กล่าวว่าผู้นำการศึกษาในยุคเทคโนโลยี หรือ E – Leadership ควรมีลักษณะ 10 E ดังนี้ 1) Envision ผู้นำต้องสร้างวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะมีความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการที่กว้างไกล เน้นการบูรณาการเทคโนโลยีในการบริหาร และการจัดการ รวมทั้งการเรียนการสอน 2) Enable ผู้นำการศึกษาต้องมีความสามารถในการบริหาร และการจัดการ โดยบูรณาการเทคโนโลยีในหลักสูตร โรงเรียน ระบบการบริหาร การปฏิบัติงาน ในโรงเรียน 3) Empowerment ผู้นำการศึกษาต้องเข้าใจและหยั่งรู้ความสามารถของบุคลากรใน โรงเรียน ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถกระจายอำนาจให้บุคลากร ได้อย่างเหมาะสม 4) Energize ผู้นำการศึกษา ต้องหมั่นจุดพลังและประกายไฟอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดพลังในการทำงาน เกิด ความกระตือรือร้นขวนขวายตลอดเวลา 5) Engage ผู้นำการศึกษาต้องตั้งใจและจดจ่อต่อการทำงาน โดยมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ และต้องตั้งความหวังให้สูง และค่อย ๆ นำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ 6) Enhance ผู้นำการศึกษา จะต้องยกระดับผลการปฏิบัติงานให้เกิด ความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยมีมาตรฐานเปรียบเทียบ (Bench Marking) ไว้อย่างชัดเจน 7) Encourage ผู้นำในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้แรงจูงใจต่อบุคลากรให้ร่วมมือร่วมใจ ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีความสุข การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เป็นมิตรจะสนับสนุนงาน ให้ประสบความสำเร็จ 8) Emotion ผู้นำต้องมีคุณภาพทางอารมณ์ มีความสามารถหยั่งรู้จิตใจของ บุคลากร และอ่านใจคนอื่นได้ รวมทั้งเน้นการทำงานที่เกิดจากความพึงพอใจทั้งสองฝ่ายทั้งตนเอง และบุคลากรที่ร่วมงาน สร้างทัศนคติทางบวก มีอารมณ์ขัน สุขุมรอบคอบ 9) Embody ผู้นำ การศึกษา จะต้องเน้นการทำงานที่เป็นรูปธรรม เน้นเป้าหมายหรือผลงานที่สัมผัสได้ ไม่ว่าจะเป็น การวางแผน การปฏิบัติงาน การสื่อสาร การติดตามและการประเมินผล ควรใช้วิธีการที่เป็น รูปธรรมชัดเจน และ 10) Eagle ผู้นำการศึกษาเปรียบประดุจนกอินทรีที่มองไกลและเน้นใน ภาพรวมกว่าการมองรายละเอียด ผู้นำควรมองเป้าหมายและผลงานเป็นหลัก ส่วนรายละเอียด เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานที่จะทำให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพ E – Leadership หรือผู้นำ ในยุคโลกาภิวัตน์ จึงเป็นผู้นำยุคใหม่อย่างแท้จริง ผู้นำการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นผู้ควบคุมกลไก และ ขับเคลื่อนการศึกษาไปสู่เป้าหมายแห่งการปฏิรูปการศึกษา ไม่ว่าจะอยู่ในระดับกระทรวงศึกษาธิการ ระดับสำนักงานต่าง ๆ รวมทั้งผู้บริหาร โรงเรียนจึงต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่สำคัญ โดยเน้น การบูรณาการเทคโนโลยีในระบบการศึกษา คำนึงถึง 10 E ในการบริหารและการจัดการ โดยเฉพาะ ควรมุ่งคุณภาพการศึกษาเป็นเป้าหมายสูงสุด โดยหวังว่าคุณภาพของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม และสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้โดยมีเสถียรภาพ

ธีระ รุญเจริญ (2549 ก: 28-29) กล่าวถึงลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาเมื่ออาชีพดังต่อไปนี้ 1) มีความถนัดในการเป็นผู้นำ และลักษณะนิสัยในการทำงานร่วมกับผู้อื่น 2) มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ 3) มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ 4) มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและมีจรรยาบรรณ 5) มีทักษะความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง 6) บริหารโดยเน้นสภาพปัญหาและความต้องการเป็นที่ตั้ง 7) บริหารงานเชิงรุก 8) พัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 9) มุ่งผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นที่ตั้ง

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2549: 11-13) จำแนกถึงคุณลักษณะของผู้บริหารที่จะส่งผลต่อการบริหารจัดการศึกษาอย่างมืออาชีพ 10 ประการ คือ 1) มีความพร้อมทางด้านข้อมูลสารสนเทศ 2) มีความรู้ทางวิชาชีพ 3) มีความรู้เท่าทันในสถานการณ์ 4) มีทักษะในการเข้าสังคม 5) มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ปัญหา แก้ปัญหาและตัดสินใจ 6) การควบคุมอารมณ์ 7) มีพฤติกรรมกล้าเสี่ยง 8) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 9) มีความรู้สึกไวต่อบุคคลอื่น 10) มีความใฝ่รู้และฝึกฝนการเรียนรู้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ข: 77) กล่าวถึงผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถนำพาให้สถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านได้นั้นต้องอาศัยคุณสมบัติที่สำคัญคือ มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ใช้หลักธรรมทางศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน และมุ่งแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดโดยใช้ระบบประกันคุณภาพเพื่อการขับเคลื่อนและพัฒนางาน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2553: 31) กล่าวถึงคุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย รัก ศรัทธา ภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษามุ่งมั่นในการบริหารจัดการหลักสูตรและการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สร้างวัฒนธรรมคุณภาพและวัฒนธรรมประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม มีวินัย คุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะ 10 ประการ ดังนี้คือ 1) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล 2) มีความรู้ทางวิชาชีพ มุ่งแสวงหาความรู้ใหม่ 3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 4) มีความเป็นผู้นำ 5) มีความสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ 6) มีบุคลิกที่น่าเชื่อถือ 7) มีคุณธรรมจริยธรรม 8) มีจิตวิทยาในการบริหาร 9) มีความสามารถความชำนาญในการบริหารและจัดการศึกษาได้ดี และ 10) มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพ

4. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางวิชาการ

เมื่อก้าวถึงผู้นำทางวิชาการอาจจะมองไปที่ครูผู้สอน แต่ในความจริงยังต้องมองไปที่ผู้บริหารสถานศึกษาด้วย เพราะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่สถานศึกษามีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ ก็จะส่งผลต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของผู้นำทางวิชาการไว้หลายท่านดังนี้

สมคิด สร้อยน้ำ (2547: 41) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำทางวิชาการคือการเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีและปรัชญาในหลักสูตรกลุ่มต่าง ๆ ตระหนักว่าไม่มีวิธีการสอนใดดีที่สุด ตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตร การพัฒนาความเป็นมนุษย์ การเป็นตัวแทนเชิงวิชาการ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีการเปลี่ยนแปลง การจัดการให้เป็นไปตามแผนการสอนและยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ประยูร อาคม (2548: 13) ให้ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติงานและการบริหารจัดการในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาใน 8 ด้าน ประกอบด้วยพฤติกรรมความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา การพัฒนาและการใช้หลักสูตร การนิเทศการศึกษา การจัดการเรียนการสอน การจูงใจ การสนับสนุนการจัดการในชั้นเรียน การสนับสนุนการประเมินผลการเรียนของนักเรียน และบรรยากาศในโรงเรียน

รุ่งนภา นุตราวังศ์ (2552: 57) กล่าวถึงผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการและมีความรู้ความเข้าใจเรื่องมาตรฐานและหลักสูตร ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้สามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการตัดสินใจในทิศทางที่ถูกต้อง เพื่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทความต้องการของโรงเรียน นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องระบบตรวจสอบและประกันคุณภาพเป็นข้อมูลในการตัดสินใจและปรับปรุงการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุผลตามที่คาดหวังไว้ต่อไป

Coleman และ Adams (1997: 194-200) กล่าวว่า หลักสำคัญของการเรียนรู้ที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีความรู้ 2) มีความเข้าใจในภาระงานและ 3) มีทักษะที่เหมาะสม การเป็นผู้ที่มีความรู้ในที่นี้ หมายถึง มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา กลวิธีการสอน การบริหารงานวิชาการ และการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรรู้คือ ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญา ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและจุดอ่อนจุดแข็งของนักปรัชญาแต่ละคน การมีความเข้าใจภาระงานของผู้นำทางวิชาการประกอบด้วยกำกัณฑ์ดูแล นิเทศ และประเมินผลการจัดการเรียน

การสอนพัฒนาบุคลากร พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ ทำวิจัย ส่งเสริมบรรยากาศ และเจตคติที่ดีใน โรงเรียน และสัมพันธ์กับชุมชน การมีทักษะที่เหมาะสม ทักษะที่จำเป็นสำหรับภาวะความเป็นผู้นำทางวิชาการที่ต้องมี คือการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง บุคคลและเทคนิคในการทำงาน ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ประกอบไปด้วย การสื่อสารการโน้มน้าวสร้างแรงจูงใจ การตัดสินใจแก้ปัญหา และการจัดการกับข้อขัดแย้ง ส่วนเทคนิคในการทำงานประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย การเตรียมการวางแผน การสังเกต กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล

Kaiser (2000: 33) กล่าวถึงผู้นำทางวิชาการซึ่งเป็นผู้ที่ 1) มีความรู้ความเข้าใจ ทฤษฎี ปรัชญา ของหลักสูตรต่าง ๆ ของสถานศึกษา 2) มีความรู้ความเข้าใจในวิธีสอนแบบต่าง ๆ 3) สนับสนุนให้ครูใช้นวัตกรรมการสอน 4) เป็นแบบอย่างที่ดีในเชิงวิชาการ 5) สนับสนุนและ ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียน 6) ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ 7) นิเทศและกำกับให้การเรียนการสอนเป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545: 111) เสนอว่างานด้าน วิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญที่สุดในการบริหารและจัดการศึกษาในสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีความรู้ ความเข้าใจขอบข่ายเนื้อหาและหลักการบริหารงานด้านวิชาการอย่างลึกซึ้ง เกี่ยวกับ ขอบข่ายงานวิชาการ ต่อไปนี้ 1) ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร 2) ด้านการจัดการเรียน การสอน 3) ด้านการนิเทศภายใน 4) ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา 5) ด้านการประกัน คุณภาพการศึกษา

จากข้อมูลดังกล่าวผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้าน การบริหารงานวิชาการในเรื่องต่อไปนี้ การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ การเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดประเมินผลและวิจัย การนิเทศการศึกษา และการพัฒนา ระบบประกันคุณภาพภายใน

5. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

เพื่อให้ได้ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารสถานศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้บริหารสถาน ศึกษาต้นแบบเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้ 3 เกณฑ์ใหญ่ คือ

เกณฑ์ที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษา มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงาน อย่างเป็นระบบครบวงจร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา 2) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีระบบการ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 3) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับ ชุมชน ในการพัฒนาการศึกษาและมีบทบาทในการส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) ผู้บริหาร สถานศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริม สุขภาพอนามัยและความ ปลอดภัยของผู้เรียน 5) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูมี ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสามารถในการแสวงหา ความรู้ คติวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน 6) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้ มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) ผู้บริหาร สถานศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่น 8) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรม และการเรียนการสอนโดยเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ 9) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่บุคลากร ในโรงเรียนและผู้เรียน 10) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และการ สื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้ 11) ผู้บริหารสถานศึกษามีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถ บริหารจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และ 12) ผู้บริหารสถานศึกษามีผลการ ปฏิบัติงานดีเด่น ด้านส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามมาตรฐานดังนี้ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติ ที่ดีต่ออาชีพ สุจริตผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้าน ศิลปะ ดนตรีและกีฬา

เกณฑ์ที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ ดังนี้ 1) มีวิสัยทัศน์ในการ จัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง 2) มีภาวะผู้นำในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการ สอน 3) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้ 4) มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ และ 5) มีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาปรับ ใช้ตลอดเวลา

เกณฑ์ที่ 3 ผู้บริหารศึกษามีคุณธรรม จริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม และใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) ผู้บริหารสถานศึกษามีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์ 3) ผู้บริหารสถานศึกษามีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขสิ่งเสพติด 4) ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับความศรัทธาและยอมรับด้านคุณธรรม จริยธรรมจากนักเรียน ครู เพื่อนผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บังคับบัญชา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน และ 5) ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 33) ได้กำหนดกรอบงานด้านวิชาการเพื่อกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาให้มีความอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีขอบข่ายและภารกิจดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 7) การนิเทศการศึกษา 8) การแนะแนวการศึกษา 9) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 10) การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน 11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่นและ 12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร

สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา (2547: 2) ได้จัดทำหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ โดยกำหนดคัลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพไว้ในส่วนการเป็นผู้นำด้านวิชาการในเรื่องต่อไปนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตรเพื่อความเป็นเลิศ 2) การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ 3) การพัฒนาครูตามแนวปฏิบัติการศึกษา 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ และ 5) การประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

สุรพงศ์ สุทธิศักดิ์ (2551: 5) กล่าวถึง ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ 5 ด้าน ประกอบด้วยงานพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้ งานพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ งานนิเทศการศึกษา งานพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา

ธีระ รุณเจริญ (2543: 69-70 อ้างถึงใน ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2551: 10) กล่าวถึงการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาว่าควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำทางวิชาการ โดยให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหมวด 4

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีการวางแผน นโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างชัดเจนและสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติ ให้คำปรึกษา แนะนำ และสร้างพลังความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่ การปฏิรูปการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ก.ค.ศ. (2553: 30-31)กล่าวถึงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 มาตรา 80 บัญญัติให้มีการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากร ทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งบางตำแหน่งและบางวิทยฐานะ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสมในอันที่จะทำให้ การปฏิบัติหน้าที่ราชการเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล และความก้าวหน้าแก่ราชการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ค.ศ. กำหนด ประกอบกับ ก.ค.ศ. ได้กำหนดมาตรฐานตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา ไว้ว่าผ่านการพัฒนาตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ค.ศ. กำหนด

ก.ค.ศ. จึงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากร ทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 และมาตรฐานตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาที่ ก.ค.ศ. กำหนด ทั้งนี้ผู้เข้ารับ การพัฒนาต้องผ่านการคัดเลือกเพื่อบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ค.ศ.กำหนด ซึ่งหลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนา ดังกล่าวมีสาระสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้ภาวะผู้นำทางวิชาการประกอบด้วย ความเป็นผู้นำทางวิชาการและสามารถส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีภาวะผู้นำทาง วิชาการ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของชาติ และหลักการจัดการเรียนรู้ สามารถ บริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถจัดระบบเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สามารถสร้างและพัฒนาวัฒนธรรม ทางการศึกษา ให้มีความสำคัญและสามารถส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สามารถบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สามารถจูงใจให้ครูและบุคลากร ทางการศึกษาทุ่มเทความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถใช้ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 188-190) กล่าวถึงภาวะผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึงพฤติกรรมกระทำหน้าที่ตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างสร้างสรรค์ในการชี้นำหรือโน้มน้าวจูงใจข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาตลอดจน

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เข้าใจและเกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนา งานวิชาการและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ประกอบด้วยพฤติกรรม 7 ด้านดังนี้ 1) การอำนวยความสะดวกในการพัฒนาวิสัยทัศน์ 2) การนิเทศ และติดตามการนำหลักสูตรไปใช้ 3) การสร้างความมั่นใจในเกณฑ์การประเมินผล 4) การใช้ เทคโนโลยี และข้อมูลที่หลากหลายในการพัฒนา 5) การสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพโดยใช้การวิจัย เป็นฐาน 6) การสร้างและพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำของบุคลากร และ 7) การเสริมสร้างความ ร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง คุณลักษณะและบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าว จูงใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการ ประกอบด้วย การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การพัฒนา แหล่งเรียนรู้ การวัดประเมินผลและวิจัย การนิเทศการศึกษา และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีผู้กล่าวถึงภาวะผู้นำทางวิชาการไว้หลายท่าน ผู้วิจัยขอเสนอแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 33) สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา (2547: 2) สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 188-190) และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา (2553: 31) เนื่องจากเป็นแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และได้สังเคราะห์มาเป็นกรอบแนวคิดของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ดังตาราง 1

ตาราง 1 การสังเคราะห์ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาจากแนวคิดของนักวิชาการ

กระทรวง ศึกษาธิการ (2546)	สถาบันพัฒนา ผู้บริหารการศึกษา (2547)	สถาบันพัฒนา ความก้าวหน้า (2553)	สำนักงาน ก.ค.ศ. (2553)	ภาวะผู้นำ ทางวิชาการ ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์
- การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา	- การพัฒนาหลักสูตร เพื่อความเป็นเลิศ	- การนิเทศและ ติดตามการนำ หลักสูตรไปใช้	- สามารถบริหาร จัดการหลักสูตร	1. การบริหาร จัดการหลักสูตร
- การพัฒนา กระบวนการ เรียนรู้	- การพัฒนารูปแบบ กระบวนการเรียนรู้	- มีความรู้เกี่ยวกับ ปรัชญาการศึกษา ของชาติ	- มีความรู้เกี่ยวกับ ปรัชญาการศึกษา ของชาติ	2. การจัดการเรียนรู้

ตาราง 1 (ต่อ)

กระทรวง ศึกษาธิการ (2546)	สถาบันพัฒนา ผู้บริหารการศึกษา (2547)	สถาบันพัฒนา ความก้าวหน้า (2553)	สำนักงาน ก.ค.ศ. (2553)	ภาวะผู้นำ ทางวิชาการ ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์
- การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและ เทคโนโลยี ทางการศึกษา	-	- การจัดการเรียนรู้ที่ เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ - การใช้เทคโนโลยี และข้อมูลที่เป็น หลากหลาย ในการพัฒนา	- การจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ - สามารถจัดระบบ เทคโนโลยี สารสนเทศและ การสื่อสาร - สามารถสร้างและ พัฒนานวัตกรรม ทางการศึกษา	3.การพัฒนา สื่อการเรียนรู้
- การพัฒนาแหล่ง เรียนรู้	-	-	- บริหารจัดการ สถานศึกษาเป็น องค์กรแห่ง การเรียนรู้	4.การพัฒนาแหล่ง เรียนรู้
- การวัดผลประเมิน ผลและเทียบโอน ผลการเรียน	- การประเมินผล เพื่อพัฒนา คุณภาพผู้เรียน - การวิจัยเพื่อพัฒนา คุณภาพ	- การสร้างความ มั่นใจในเกณฑ์ การประเมินผล - การสนับสนุนการ พัฒนาวิชาชีพ โดย ใช้การวิจัยเป็นฐาน	- ให้ความสำคัญ และส่งเสริมให้มี การวิจัยเพื่อ พัฒนาคุณภาพ การศึกษา	5. การวัด ประเมินผลและ วิจัย
- การนิเทศ การศึกษา	-	-	-	6. การนิเทศ การศึกษา
- การพัฒนาระบบ ประกันคุณภาพ ภายใน สถานศึกษา	-	- สามารถบริหาร จัดการระบบ ประกันคุณภาพใน สถานศึกษา	-	7. การพัฒนาระบบ ประกันคุณภาพ ภายใน

จากตาราง 1 สามารถสังเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา
ได้ 7 ด้านดังนี้ 1) การบริหารจัดการหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้ 3) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

4) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 5) การวัดประเมินผลและวิจัย 6) การนิเทศการศึกษา และ 7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การบริหารจัดการหลักสูตร

ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียนโดยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 35)

5.1.1 ความหมายหลักสูตร

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลายท่านดังนี้
ธีระ รุญเจริญ (2550: 280) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึงประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้นักเรียน โดยการควบคุมแนะนำของสถานศึกษาอันเป็นเครื่องมือที่จะช่วยบรรลุวัตถุประสงค์หรือความคาดหวังทางการศึกษาที่ตั้งไว้ และยังกล่าวว่า หลักสูตรเป็นสื่อในการสอนที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
ชุมศักดิ์ อินทร์รัชย์ (2551: 47) กล่าวว่าหลักสูตรเป็นเนื้อหาสาระสำคัญและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนองต่อวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่พึงประสงค์

สุทนต์ ศรีไสย์ (2551: 58) ได้กล่าวถึงหลักสูตรในแนวแคบว่าหมายถึงมวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาได้จัดไว้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ ส่วนหลักสูตรในแนวกว้างหมายถึงแผนหรือแนวทางที่ใช้สำหรับจัดการศึกษาจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม หรือมวลประสบการณ์ที่มีอยู่ในโปรแกรมการศึกษา ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 43) กล่าวถึงหลักสูตรว่าหมายถึงมวลประสบการณ์ทั้งกิจกรรมทางวิชาการและกิจกรรมอื่น ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสถานศึกษา เพื่อนำไปใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้บรรลุไปตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแต่ละระดับ แต่ละประเภท

ฉันท ชาติทอง (2553: 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าหมายถึงมว
 ละครบการณัความรู้ต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจกรรม
 ครงการหรือแผน ซึ่งประกอบด้วยความมุ่งหมายของการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียน
 การสอนให้ผู้เรียนได้พัฒนาและมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 8) ได้นิยามคำว่าหลักสูตร
 (Curriculum) คือ ประมวลความรู้และประสบการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้
 ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรจึงเป็น
 เสมือนแผนที่กำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายและ
 มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนในการพัฒนาไปสู่
 มาตรฐานที่กำหนด

จากความหมายข้างต้น หลักสูตรหมายถึงเนื้อหาสาระ ประมวลความรู้ และ
 มวลประสบการณ์ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนที่จัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน
 เพื่อให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาแต่ละระดับ แต่ละประเภทที่กำหนดไว้

5.1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะเป็นตัวกำหนดแนวทาง
 ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งได้มีนักการศึกษาให้ความสำคัญของหลักสูตรดังนี้
 ชวลิต ชุกกัาแพง (2550: 29) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรเป็นข้อ ๆ ดังนี้

- 1) หลักสูตรเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ของประชาชนในประเทศ ซึ่งคนที่จบการศึกษาในแต่ละระดับ
 ในประเทศ หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของคนที่ยจบการศึกษาในระดับชั้นนั้น ๆ
- 2) หลักสูตร
 เป็นมาตรฐานของการศึกษา ถ้าประเทศหรือการศึกษาระดับใดมีหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ จะสะท้อน
 ถึงการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามมา
- 3) หลักสูตรเป็นแนวทางในการให้การศึกษา ซึ่งผู้ที่มี
 ส่วนเกี่ยวข้องทุกคนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลติดตามผลของการศึกษาได้ ทั้งผู้บริหาร
 ครง ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกท่าน
- 4) หลักสูตรเป็นแนวปฏิบัติในการจัด
 การเรียนการสอนของครู เนื่องจากตัวหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนในระดับ
 มาตรฐานเดียวกัน ซึ่งครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ให้สะท้อนและบรรลุ
 เป้าหมายของหลักสูตรที่ตั้งไว้
- 5) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางความรู้ ตลอดจนการจัด
 ประสบการณ์ของครูผู้สอน ซึ่งการศึกษาในแต่ละระดับจะมีองค์ความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่าง
 กันไป
- 6) หลักสูตรเป็นเครื่องหมายอนาคตการศึกษาของชาติ อนาคตการศึกษาของชาติย่อมมาจาก
 หลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ที่มีการวางกรอบเนื้อหาที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

สุทนต์ ศรีไสย์ (2551: 58-59) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้ 1) พัฒนาคนในสังคมให้มีคุณลักษณะที่คาดหวัง 2) เป็นเครื่องมือจัดการศึกษาให้บรรลุผลตามเป้าหมายและส่งเสริมความเจริญงอกงามของบุคคลให้มีพฤติกรรมและคุณธรรม จริยธรรม รากฐานความคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม 3) ผู้เรียนสามารถค้นพบความสนใจ ความถนัดที่แท้จริงของตนเองและสามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพ 4) เป็นโครงการแผนงานหรือข้อกำหนด ที่ชี้แนะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 44-45) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1) หลักสูตรเป็นตัวกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละระดับชั้น เช่นหลักสูตรระดับปฐมวัย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรระดับอุดมศึกษา เป็นต้น 2) หลักสูตรได้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย 3) หลักสูตรเป็นตัวชี้วัดความเจริญงอกงามของผู้เรียนที่มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง 4) หลักสูตรเป็นตัวชี้้นำในการรวบรวมเนื้อหาสาระของรายวิชาที่ผู้สอนนำมาใช้สอนผู้เรียนให้ครบตามหลักสูตรที่ต้องการ 5) หลักสูตรเป็นตัวบ่งบอกพฤติกรรมที่คาดหวังที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน 6) หลักสูตรช่วยให้ผู้สอนได้ดำเนินการสอนอย่างถูกต้องไม่หลงประเด็น 7) หลักสูตรเป็นเครื่องมือของผู้บริหารการศึกษา เพื่อใช้สำหรับการติดตาม ควบคุมและประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา 8) หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการที่แปลความมาจากความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาให้แก่ผลเมืองของประเทศชาติ 9) หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต

ฉันท ชาติทอง (2553: 9) ได้กล่าวว่าหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา

3 ระดับ คือ 1) ระดับประเทศ เป็นการชี้ให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาโดยภาพรวมและเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นแนวโน้มสังคมกับการจัดการศึกษาในอนาคต 2) ระดับสถานศึกษาซึ่งนับได้ว่าหลักสูตรเป็นหัวใจและจุดเด่นของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้น ๆ และ 3) ระดับห้องเรียน ซึ่งมีความสำคัญต่อการนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อจัดการเรียนรู้ที่เกิดกับผู้เรียนโดยตรงโดยมีรายละเอียดและเอกสารประกอบที่กำหนดแนวทางว่าจะสอนใคร เรื่องใด เพื่ออะไร

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553: 13-14) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรดังนี้ 1) หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายของเมืองให้มีคุณภาพ 2) หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา 3) หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา 4) ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู 5) หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา 6) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง 7) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดเนื้อหาวิชา

อะไรบ้างที่ช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม 8) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไป ด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร 9) หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าเป็น ไร 10) หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ เจตคติของ ผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคม และและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 23) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรดังนี้

1) งานด้านหลักสูตรและการสอน ทำให้สถานศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ 2) งานด้าน หลักสูตรทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามเป้าหมาย 3) หลักสูตรเปรียบเสมือน แบบแปลนการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรบอกไว้ว่าวัตถุประสงค์ที่ต้องการมี อะไรบ้าง จะใช้อะไรเป็นวัสดุและอุปกรณ์ จะสอนอย่างไร จัดเตรียมการสอนอย่างไรบ้าง เพื่อช่วย ในด้านการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรจึงมีความสำคัญ เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ ความสำเร็จที่ต้องการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครู ที่จะจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ได้มีความรู้ ทักษะ ความประพฤติ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

จากข้อมูลข้างต้น หลักสูตรมีความสำคัญในการจัดการศึกษา เนื่องจากหลักสูตร เป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา เป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ เจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคม และเป็นเครื่องมือ ช่วยให้ผู้สอนได้เนนการสอนอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือช่วยผู้บริหารสำหรับการ ติดตาม ควบคุมและประเมินผลทางวิชาการของสถานศึกษา เป็นต้น

5.1.3 การพัฒนาหลักสูตร

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรนั้นมีแนวคิดอยู่ 2 ลักษณะด้วยกันคือ การสร้างหลักสูตร ขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย และการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจะรวมไปถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย Saylor และ Alexander (1974: 7 อ้างถึงใน ชวลิต ชูคัมพาง, 2551: 50)

หรรษา นิลวิเชียร (2547: 7) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่าเป็นกระบวนการ ปรับปรุงหลักสูตร หรือสร้างหลักสูตรใหม่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการจัดการศึกษาที่ต้องการ ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ซุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551: 59-60) ได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรหมายถึง ความพยายามจัดประสบการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และการพัฒนาตนเองตามที่พึงประสงค์ของสังคม

ชวลิต ชูกำแหง (2550: 49) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตร ก็คือการออกแบบ หลักสูตรซึ่งหมายถึงลักษณะของกระบวนการในการเลือกองค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งเทคนิควิธีการ ทั้งหมดในการจัดทำหลักสูตรและการจัดเนื้อหาสาระและมวลประสบการณ์ในหลักสูตรที่จัดขึ้น

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 53) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่าหมายถึงความพยายามของผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู อาจารย์ได้ร่วมมือกันเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรการเรียน การสอนให้เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม ทั้งปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เพื่อให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เกิดความเชื่อมั่นในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้น

ฉันท ชาติทอง (2553: 70) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่าหมายถึงการปรับ แต่ง เสริม เต็ม ต่อ หรือดำเนินงานอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553: 167) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่าเป็นกระบวนการ หรือขั้นตอนของการตัดสินใจเลือกทางเลือกทางการเรียนการสอนที่เหมาะสม หรือรวบรวม ทางเลือกที่เหมาะสมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จนเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติได้

ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นกระบวนการในการปรับปรุงหลักสูตร หรือสร้าง หลักสูตรใหม่ ที่เหมาะสม เพื่อปรับให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับมวลประสบการณ์และทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามเป้าหมายของ การจัดการศึกษา

5.1.4 การบริหารหลักสูตร

มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรไว้ ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543: 174) ได้ให้ความหมายว่าการบริหารหลักสูตรว่าหมายถึง การวางแผน การควบคุมกำกับดูแล การจัดระบบ ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดระบบกระบวนการเรียนการสอน โครงการวิชาการที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตรและการสอน โดยสอดคล้องกับ การพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติการเรียนรู้ และตอบสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร หลักการบริหาร หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) เอกสารหลักสูตรมีความชัดเจน สมบูรณ์ทันสมัย ซึ่งแนวทาง ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2) ผู้สอนมีคุณภาพ คือ มีความรู้ ความเข้าใจ และเจต

คดีที่ดีต่อหลักสูตร สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร 3) ผู้เรียน มีความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะพื้นฐาน พร้อมทั้งจะเรียนหลักสูตรนี้ได้ 4) มีบริการสนับสนุน ส่งเสริมการใช้หลักสูตรที่ดีและเพียงพอที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตร 5) ระบบการบริหารหลักสูตรที่ดี และมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือแนะนำการใช้หลักสูตรการเรียนการสอนกับผู้เรียน 6) ระบบอาจารย์ที่ปรึกษาที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือแนะนำการใช้หลักสูตรการเรียน การสอนกับผู้เรียน 7) มีบรรยากาศวิชาการที่เอื้ออำนวยต่อการแสวงหาความรู้ และบรรยากาศ ทางสังคมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมกับผู้เรียน 8) ระบบควบคุมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

สันต์ ธรรมบำรุง (2525: 197-198 อ้างถึงใน ชวลิต ชุกก่าแพง, 2550: 64-65) ได้ให้ ความหมายว่าการบริหารหลักสูตรเป็นการบริหารงานด้านวิชาการ ซึ่งเปรียบเสมือนการบริหาร กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมี ประสิทธิภาพมากที่สุด การบริหารหลักสูตรนั้นเป็นระบบของหลักสูตร จะต้องบริหารอย่าง เป็นระบบระเบียบและรวมถึงกระบวนการเรียนการสอนด้วย ระบบการบริหารหลักสูตรจะต้อง มีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ การวางแผนหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551: 110) กล่าวถึงการบริหารหลักสูตรหมายถึงกระบวนการ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน สามารถพัฒนาความรู้ เจตคติและทักษะ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 49) ได้กล่าวถึงการบริหารหลักสูตรไว้ว่าเป็น การดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยมีการเตรียมการเกี่ยวกับ หลักสูตร ได้แก่การวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร โดยการตรวจสอบ หลักสูตรแม่บทก่อนนำไปใช้ การเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ เช่นบุคลากร อาคารสถานที่งบประมาณ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การจัดทำโครงการสอน เป็นต้น

ดังนั้นการบริหารหลักสูตรเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรอันประกอบด้วย การวางแผนหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร รวมถึงการควบคุมกำกับ ดูแล การจัดระบบ ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ประโยชน์สูงสุดแก่ สามารถพัฒนาความรู้ เจตคติและทักษะ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ ในหลักสูตร

5.1.5 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการบริหารจัดการหลักสูตร

มีนักวิชาการกล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับหลักสูตรไว้หลายท่านดังนี้
 ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ซึ่งจะต้องทำการศึกษาหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อที่จะได้วางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2521: 140-141 อ้างถึงในชวลิต ชุกก่าแพง, 2550: 65-66) ดังต่อไปนี้ 1) การเตรียมวางแผนงานเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ 2) การเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ 3) การจัดครูเข้าสอน 4) การจัดตารางสอน 5) การบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน 6) การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครองและคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียน ชุมชน เกี่ยวกับจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และการจัดประสบการณ์การเรียน 7) การจัดสภาพแวดล้อมและการเลือกสรร โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร 8) การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 70) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้ 1) วางแผนและปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร 2) ประเมินความเหมาะสม และคุณภาพของโครงการพัฒนาหลักสูตร 3) อำนาจการให้เป็นตามนโยบาย และปรัชญาของการศึกษาและหลักสูตร 4) อำนาจในการพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในหลักสูตร 5) ใช้ข้อมูลจากการวิจัยและส่งเสริมการวิจัยในโรงเรียน 6) ประสานงานกับบุคคลอื่น ในการจัดการเรียนการสอนพิเศษ เช่น หน่วยงานศึกษานิเทศก์ 7) ทำงานร่วมกับครูนิเทศในการใช้หลักสูตร 8) เตรียมผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร 9) อำนาจความสะดวกในเรื่องเวลา และอุปกรณ์ที่ใช้ในเรื่องการปรับปรุงหลักสูตร 10) ช่วยเหลือครูโดยใช้เทคนิคการแนะแนว และที่ปรึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร 11) จัดองค์การและอำนาจการ โครงการที่เกี่ยวกับการจัดบริการทางการศึกษาที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ 12) แนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรให้ชุมชนเข้าใจ และ 13) ส่งเสริมการติดต่อในโรงเรียนในระดับเดียวกัน

หรรษา นิลวิเชียร (2547: 14) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตรได้แก่การจัดหางบประมาณมาสนับสนุน การแสดงภาวะผู้นำทางวิชาการ การเปิดโอกาสให้มีการตัดสินใจร่วมกัน การให้กำลังใจและข้อแนะนำอย่างเป็นกัลยาณมิตรและมีความเป็นประชาธิปไตย

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551: 98-99) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้ 1) ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้กระจ่าง เพื่อจะให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอนและวางแผนในการเตรียมการดำเนินการใช้หลักสูตร 2) จัดเตรียมบุคลากร โดยการประชุม อบรม สัมมนา เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องหลักสูตร และแนวการสอน ตลอดจนส่งเสริมให้บุคลากรมีโอกาสไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศ 3) จัดครูเข้าสอนให้เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ

ตามความถนัดและความสนใจเพื่อจะได้จัดมวลประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) ให้บริการและสนับสนุนการสอนของครู โดยการจัดหาเอกสารหลักสูตรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เช่นการจัดห้องสมุดให้อยู่ในสภาพที่ครูและนักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ โดยคำนึงถึงคุณประโยชน์และความสะดวกสบายในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนเป็นหลัก 5) ดำเนินการนิเทศ ติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้เทคนิควิธีและเครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ 6) สร้างขวัญและกำลังใจ ตลอดจนส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอย่างเหมาะสมและยุติธรรม โดยยึดระบบคุณธรรมเป็นหลัก 7) ประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรแก่นักเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองและประชาชนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตร และการรับความร่วมมือที่ดีจากบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลาย นอกจากนี้ที่กล่าวมา ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551: 116) ยังได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตรว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมุ่งมั่นสร้างระบบคุณภาพให้เกิดขึ้นในสถานศึกษากำหนดทิศทางและนโยบายที่ชัดเจนปรับปรุงยกระดับมาตรฐาน และกำหนดขั้นตอนการทำงาน รวมทั้งการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ พัฒนาบุคลากรให้สามารถทำงานเป็นทีม มีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษา รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสนับสนุนการวิจัยชั้นเรียน พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และระดมทรัพยากรท้องถิ่นชุมชนเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ค: 29) กล่าวว่าผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาและใช้หลักสูตรระดับสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นตัวจักรสำคัญในการกระตุ้นและชักนำให้บุคลากรในโรงเรียนได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามต้องการ ดังนั้นหากผู้บริหารสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจน และให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครู รวมทั้งสามารถทำงานร่วมกับคณะครูในโรงเรียนได้ จะสามารถทำให้การใช้หลักสูตรเป็นไปตามเป้าหมายได้ไม่ยาก

ฉันท ชาติทอง (2553: 272) และบุญเลี้ยง ทุมทอง (2553: 284-285) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตรดังนี้ 1) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่นำมาใช้ในสถานศึกษานั้นอย่างถ่องแท้ 2) ให้ความรู้ครูผู้สอนในโรงเรียนเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ 3) ให้บริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ แก่ครู 4) ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ 5) กระตุ้นให้ครูใช้หลักสูตร

อย่างถูกต้อง เช่น จัดฝึกอบรมหรือประชุมสัมมนา เป็นต้น 6) ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ 7) จัดระบบการบริหารหลักสูตร และ 8) ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

ภาวณี ชำรงเลิศฤทธิ์ (2553: 53-54) กล่าวว่าการบริหารจัดการหลักสูตรระดับสถานศึกษา ซึ่งโรงเรียนหรือสถานศึกษามีภารกิจสำคัญในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อนำสู่การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความมั่นใจต่อพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนว่าผู้เรียนมีคุณภาพตามหลักสูตรการศึกษาของชาติและตามความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ดังกล่าว สถานศึกษาจึงมีภารกิจสำคัญดังนี้ 1) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยออกแบบหลักสูตรให้ครอบคลุมส่วนที่เป็นแกนกลาง ส่วนที่เป็นความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งส่วนที่เป็นสถานศึกษาต้องการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพิ่มเติม 2) ส่งเสริม สนับสนุน ในด้านการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและมีความรู้ความเข้าใจในด้านวิชาการ 3) จัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร เพื่อให้บุคลากร ได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับชั้นเรียนของตนเอง 4) ติดตามการใช้หลักสูตร กำกับ ดูแลคุณภาพ นิเทศภายในให้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และ 5) มีการวิจัยและพัฒนาการใช้หลักสูตรตลอดจนการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารจัดการหลักสูตร หมายถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าวจูงใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการด้านบริหารจัดการหลักสูตร ประกอบด้วย แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ส่งเสริมให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สนับสนุนการสอนของครูโดยการจัดหาเอกสารหลักสูตร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน รวมถึงการนิเทศการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรท้องถิ่น ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร และส่งเสริม พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษานำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด

5.2 การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีมาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน และนำพาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการจัดการเรียนรู้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552 ง: 5)

5.2.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้

เนื่องจากหลักสูตรและการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ความสำเร็จของหลักสูตรต้องอาศัยการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

การสอน คือการจัดดำเนินการของผู้สอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการโยงความสัมพันธ์เปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว ผลการเรียนรู้อาจจะอยู่ในรูปความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การประเมินผล ฯลฯ การจัดดำเนินการกิจกรรมของผู้สอนอาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาเรียกว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ (ชวลิต ชุกก่าแพง, 2550: 87)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548: 6) กล่าวว่าจัดการเรียนรู้หมายถึง การดำเนินงานของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 25) กล่าวถึงจัดการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเป้าหมายที่สำคัญสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน ผู้สอนต้องพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝัง เสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่าง ๆ อันเป็นสมรรถนะที่สำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ข: 5) กล่าวถึงจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีมาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน และนำพาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการจัดการเรียนรู้ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล พัฒนาการทางสมอง และเน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ ใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศ เครื่องมือการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สถานศึกษาต้องมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้และนำผลที่ได้ใช้เป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้เกิดคุณภาพสูงสุดต่อผู้เรียน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ การเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และการปลูกฝัง ส่งเสริม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

5.2.2 หลักการสำคัญในการจัดการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545: 122-123) ได้กำหนด หลักการในการจัดการเรียนรู้ที่จะต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และ การบูรณาการ ตามความเหมาะสมซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) ด้านความรู้ ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ภารกิจว่าจะจัดการเรียนรู้อย่างไรผู้เรียน จึงจะเข้าใจความหมายของสิ่งที่เรียนรู้อะไรและโครงสร้างของความรู้ ประกอบด้วยข้อมูล ข้อเท็จจริง หลักการกฎเกณฑ์ไปจนถึงทฤษฎี อย่างมีลำดับขั้นตอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีหลักในการเรียนรู้ อย่างไม่รู้ตามสถานศึกษาจะต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้และผลการเรียนรู้ ตลอดจนสาระ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพให้เป็นไปตามเป้าหมาย

2) ด้านคุณธรรม ควรพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ด้วย คุรให้ความรักความเมตตาต่อศิษย์จะทำให้ผู้เรียนเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเอง เกิดพลังในการเรียนรู้ กล้าคิด กล้าทำ ในสิ่งที่ถูกต้องเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น

3) ด้านกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ควรเป็นการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ที่นำมาใช้ประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ทั่วไปที่ใช้ได้กับหลาย ๆ วิชา เช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ แบบร่วมมือ เป็นต้นนอกจากนี้ในการเรียนรู้แต่ละวิชา กิจกรรมจะต้องเน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตาม กระบวนการเรียนรู้เฉพาะวิชา เช่น วิชาวิทยาศาสตร์จะใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

4) การบูรณาการตามความเหมาะสม เนื่องจากการเรียนรู้สามารถเกิดได้ในทุกที่ และทุกโอกาส ทั้งการเรียนรู้ในห้องเรียน ในสภาพแวดล้อมและในธรรมชาติผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ ปัญญาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และบูรณาการเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตจริง

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 25) กล่าวถึงหลักการจัดการเรียนรู้ไว้ว่าการจัด การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลัก ว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองไว้ ยึดประโยชน์ ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและ

เต็มศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญ ทั้งความรู้และคุณธรรม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ข: 9-10) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ ว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมาย ครูผู้สอน จึงควรให้ความสำคัญและสรรหากระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัดทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ นำพาให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ดี ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการ ออกแบบกิจกรรม/ กระบวนการเรียนรู้ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนพัฒนาผู้เรียน ให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองและมุ่งเน้นความรู้คู่คุณธรรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความหลากหลาย ทันสมัย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ธรรมชาติของวิชาให้ผู้เรียน ค้นคว้าหรือเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจ ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ทั้งนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้ให้หลักการที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่คิดว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้โดยการจัดวิธีการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ให้พัฒนาตนเองได้ การจัดการเรียนรู้ควรเป็น สิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน ได้ลงมือศึกษาค้นคว้า คิด แก้ปัญหา และปฏิบัติงานเพื่อสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนจัดสถานการณ์ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้

2) จัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดการเรียนรู้ควรให้ ความสำคัญของความแตกต่างระหว่างผู้เรียน เพื่อวางรากฐานชีวิต ให้เจริญงอกงามอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การจัดการเรียนรู้ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบและแสดงออกถึงศักยภาพของตนเอง ครูผู้สอนจึงควรมีข้อมูลผู้เรียน เป็นรายบุคคลสำหรับใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนำไปพัฒนาผู้เรียนให้ เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียน

3) การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง การจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการ พัฒนาได้อย่างเหมาะสมกับการทำงานของสมอง การเชื่อมโยงวงจรสมอง พัฒนาการ ทางอารมณ์ ซึ่งจะมีผลให้ผู้เรียนมีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างมีความสุข โดยใช้ประสบการณ์ตรงด้านร่างกายที่เป็นรูปธรรม ข้อเท็จจริงและทักษะ

ด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในชีวิตจริงตามธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง

4) การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคุณธรรม จริยธรรม การจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ คุณธรรม จริยธรรม ได้รับความรู้ เกิดการยอมรับ เห็นคุณค่าและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นลักษณะนิสัยที่ดี

วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนผล (2553: 34) กล่าวถึงหลักการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้ 1) ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญ เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ 2) กระบวนการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน รายบุคคล 3) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ใช้วิธีการ กิจกรรม สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับผู้เรียน

ฉันท ชาติทอง (2553: 37) กล่าวถึงหลักการจัดการเรียนรู้ ว่าผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดมาเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้ทำหน้าที่เรียนด้วยตนเอง และต้องเรียนรู้คุณธรรมและเป้าหมายของการเรียนแบ่งเป็นด้านปัญญามุ่งให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และคิดอย่างมีวิจารณญาณ ด้านอารมณ์มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถทางอารมณ์ เห็นคุณค่าและเข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น แก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ด้านสังคม มุ่งเน้นความรู้เพื่อเข้าใจสถานการณ์ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางความคิด การกระทำ โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม

จากข้อมูลข้างต้น หลักการจัดการเรียนรู้จะต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตจริง คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน โดยพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

5.2.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำพาให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งมีนักวิชาการ ได้กล่าวถึงดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 25) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ ว่าผู้เรียนต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญเหตุการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการ

เหล่านี้เป็นแนวทาง ในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษา ทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ข: 11) การจัดการเรียนรู้ตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้น จะต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ที่ หลากหลาย เพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาผู้เรียน ไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งครูผู้สอนจะต้องรู้และ เข้าใจแนวคิด การจัดการเรียนรู้และผลที่เกิดกับผู้เรียนแล้วนำมาจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนา ของผู้เรียนตามหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้แก่ 1) กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ 2) กระบวนการสร้างความรู้ 3) กระบวนการคิด 4) กระบวนการทางสังคม 5) กระบวนการเผชิญ สถานการณ์และแก้ปัญหา 6) กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง 7) กระบวนการปฏิบัติ 8) กระบวนการจัดการ 9) กระบวนการวิจัย 10) กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง 11) กระบวนการพัฒนา ลักษณะนิสัย และอื่น ๆ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 24) ได้นิยามกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) คือกระบวนการที่ผู้เรียนใช้ในการแสวงหาความรู้สร้างความเข้าใจ สร้างองค์ ความรู้และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถและศักยภาพตามที่มุ่งหวังในหลักสูตร

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่กล่าวมา เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่จะทำ ให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝน พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย ของหลักสูตร ครูผู้สอนจึงควรคัดสรรเลือกนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนเพื่อเตรียมเข้าสู่คนไทยยุคใหม่

5.2.4 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545: 38-39) ได้ให้แนวทาง ในการปฏิบัติงานวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้ 1) จัดให้มีแผนการสอนให้ครบถ้วนทุกชั้นและทุกกลุ่มสาระ สำหรับหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มุ่งเน้นให้ครูผู้สอนเป็นผู้จัดทำแผนการสอนเอง ผู้บริหารต้องเป็น ผู้นำและกระตุ้นให้ครูจัดทำและติดตามการนำไปใช้ด้วย 2) จัดห้องให้เหมาะสมและสอดคล้องกับ จำนวนนักเรียนรวมถึงจัดวัสดุครุภัณฑ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอตามความจำเป็น 3) จัดสถานที่อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้และห้องพิเศษ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ในกลุ่มสาระต่าง ๆ ตามสภาพความพร้อมของสถานศึกษา 4) ตรวจสอบการจัดตารางสอน

ให้เหมาะสมกับเวลาและสอดคล้องกับอัตราเวลาเรียนในหลักสูตรทุกกลุ่มสาระทุกชั้นเรียนและให้มีตารางสอนรวมของสถานศึกษาคด้วย 5) จัดทำหรือจัดหาเอกสารประกอบหลักสูตรและแบบพิมพ์ต่าง ๆ ที่สนับสนุนการสอน เช่น แผนการสอน คู่มือครู และเอกสารที่เกี่ยวข้องสำหรับครูผู้สอนให้เพียงพอทุกระดับชั้นและทุกกลุ่มสาระ โดยการสำรวจความขาดแคลนและความต้องการ 6) จัดครูประจำชั้น ครูประจำวิชาให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถประสบการณ์และความถนัด หากไม่สามารถดำเนินการ ได้ก็ให้จัดตามความสมัครใจ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับนักเรียนด้วย 7) ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู โดยการตรวจแผนการสอน หรือตรวจบันทึกการสอนของครูอย่างสม่ำเสมอ 8) เยี่ยมชั้นเรียน หรือสังเกตการสอน โดยกำหนดเป็นปฏิทินปฏิบัติงานไว้ 9) จัดครูเข้าสอนแทนครูที่ขาดหรือครูที่ไม่มาปฏิบัติงาน โดยมีการบันทึกมอบหมายงานและบันทึกรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษร 10) ติดตามช่วยเหลือพิเศษ ช่วยแก้ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้แก่ครูให้ขวัญและกำลังใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและ 11) เป็นผู้นำให้ครูปรับปรุงการสอน ให้รู้จักใช้เทคนิคและวิธีการสอนแบบต่าง ๆ และเลือกกิจกรรมการสอน โดยคำนึงถึงสภาพความพร้อมของนักเรียน โรงเรียน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 34) ได้กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระ และหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ส่งเสริมให้ ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้เพื่อความรู้ เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น มามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม 3) จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศ ที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลป์ยานมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม 4) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ข: 76-77) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีข้อควรปฏิบัติดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรร่วมมือกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่งและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 3) ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้เข้าใจแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ อย่างเหมาะสม 4) ผู้บริหารสถานศึกษาพึงส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ตามความต้องการของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5) ผู้บริหารสถานศึกษาควรระดมทรัพยากรในชุมชน พร้อมทั้งแสวงหาความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร 6) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาพัฒนาหลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 7) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 8) ผู้บริหารสถานศึกษาพึงเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงให้บุคลากรในสถานศึกษามีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการนิเทศแบบกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง 9) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาวัดและประเมินผล การเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย พร้อมนำผลการวัดและประเมินผลมาพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และ 10) ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในสถานศึกษา ด้วยวิธีการที่หลากหลายเช่น ประชุมสัมมนา ประชุมปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน เพื่อการพัฒนาบุคลากรครูให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึงบทบาทของของผู้บริหารสถานศึกษาที่ชี้นำ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าวใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการด้านการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ตามสาระและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทางวิชาการเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในและนอกสถานที่ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจอันมีผลมาจากความไม่สงบ ติดตามการจัดการเรียนรู้ของครู โดยการตรวจแผนการสอนหรือตรวจบันทึกการสอนของครูอย่างสม่ำเสมอ ร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับผู้มีส่วนได้เสีย

ในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยให้กับผู้เรียน ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

5.3 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

5.3.1 สื่อและประเภทของสื่อการเรียนรู้

สื่อการสอนหรือสื่อการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน มีเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องกับสื่อการสอน จึงรวมถึงเทคโนโลยีด้วย ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนรู้ดังนี้

กิติมา ปรีดีคิด (2532: 68) ได้อธิบายความหมายสื่อการสอนว่า สื่อการสอน หมายถึงวัตถุสิ่งของ ภาพ เครื่องใช้ ตลอดจนหมายถึงตัวบุคคล วิธีการ สถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนเกิดผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ประเภทเครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายทึบแสง โปรเจกเตอร์ เครื่องฉายวีซีดี เป็นต้น 2) ประเภทวัสดุหรือสื่อละมุนภัณฑ์ (Software) เช่น फिल्मภาพยนตร์ แถบบันทึกเสียง วิทยุ หนังสือเรียน รูปภาพรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ด้วย 3) ประเภทเทคนิคหรือวิธีการ (Technique or Method) เช่น การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น สอดคล้องกับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 207-211) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่น่าความรู้ไปสู่ผู้เรียน อยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์หรือไม่ใช่สิ่งพิมพ์ก็ได้ สื่อการสอนที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์คือ สิ่งประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์และวิธีการทางโสตทัศนศึกษาและได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) โสตทัศนวัสดุ ได้แก่ ภาพ เช่น ภาพเขียน ภาพถ่าย ภาพที่ตัดมา วัสดุลายเส้น ได้แก่ การ์ตูนลายเส้น แผนภูมิ แผนสถิติ โปสเตอร์วัสดุมีทรง ได้แก่ หุ่นจำลอง ของจริง 2) เครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องเสียง เช่น เครื่องบันทึกเสียง เล่นแผ่นเสียงและเครื่องขยายเสียง เครื่องฉาย เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ 3) กิจกรรมโสตทัศนอุปกรณ์ ได้แก่ การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ การจัดสถานการณ์จำลองเช่นเดียวกับวิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนาผล (2553: 36) กล่าวถึงสื่อการเรียนรู้ว่าเป็นตัวกลางสำหรับการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี ตลอดจนเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีในท้องถิ่น

วรวิทย์ นิเทศศิลป์ (2551: 12) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนรู้หรือสื่อการเรียนการสอนหมายถึงกิจกรรมทางการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้จากอดีตสู่ปัจจุบันเพราะเป็นผู้ช่วยคุณครูสอนผู้เรียน ช่วยให้การงานลดน้อยลงเหน็ดเหนื่อยน้อยลง สอนน้อยลง แต่ผู้เรียนได้ความรู้

กว้างขึ้น สื่อกิจกรรมเป็นวิธีการที่ผู้ครุจะสรรคสร้างความคิดสร้างสรรค์ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม การกระทำ ให้ผลสำเร็จดังที่ตั้งหวังไว้ตั้งแต่แรก

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 25) ได้นิยามสื่อการเรียนรู้ (Learning materials) คือสื่อที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้และ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสื่อการเรียนรู้มีหลายรูปแบบเช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี สื่อธรรมชาติ การเลือกสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนควรคำนึงถึงความน่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เป็นสื่อที่เข้าใจง่ายกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้ และที่สำคัญคือ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียน วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล

กรมวิชาการ (2545: 7-9) ได้จำแนกประเภทของสื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึงหนังสือและ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์ เป็นสื่อในการแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิด ได้แก่ เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน เป็นต้น 2) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือ สดทัศน์วัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น เทป บันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แดบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้ สื่อเทคโนโลยี ยังรวมถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ใน กระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น 3) สื่ออื่น ๆ นอกเหนือจากสื่อ 2 ประเภทที่กล่าวมาแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของ ผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี สื่อดังกล่าวนี้ ได้แก่ 1) บุคคล หมายถึงบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอด สาระความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ไปสู่บุคคลอื่น เช่น บุคลากรในท้องถิ่น แพทย์ ตำรวจ นักธุรกิจ เป็นต้น 2) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ ปรากฏการณ์ ห่วงปฏิบัติการ เป็นต้น 3) กิจกรรมและกระบวนการ หมายถึงกิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ การเรียนรู้ ใช้ในการฝึกทักษะซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์และ การประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น บทบาทสมมติ การสาธิต การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ เกม เพลง เป็นต้น 4) วัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์หมายถึงวัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ รวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ทดลอง วิทยาศาสตร์ เครื่องมือช่าง เป็นต้น

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ข: 23) จำแนกสื่อการเรียนรู้ตามลักษณะได้ 3 ประเภท คือ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น นิตยสาร ตำรา หนังสือเรียน แผ่นพับ โปสเตอร์ ภาพพลิก เป็นต้น 2) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้คู่กับเครื่องมือ โสตทัศนวัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงการใช้อินเทอร์เน็ต การศึกษาผ่านดาวเทียม เป็นต้น 3) สื่ออื่น ๆ เช่น สื่อบุคคล รวมถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อกิจกรรม/ กระบวนการ สื่อวัสดุเครื่องมือและอุปกรณ์

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 101) กล่าวถึงประเภทของสื่อการเรียนรู้ว่าสิ่งของทุกอย่างทุกประเภท ทุกชนิด ทั้งที่มีตัวชี้วัดและไม่มีตัวชี้วัด ที่ผู้สอนสามารถนำมาประกอบการสอนแล้วทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน หมายถึงการทำให้งานการศึกษาได้พัฒนาในเชิงสร้างสรรค์

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล (2553: 36) กล่าวว่าสื่อการเรียนรู้เป็นตัวกลางสำหรับส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี ตลอดจนเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีในท้องถิ่น

จากข้อมูลข้างต้น สื่อการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมทางการเรียนการสอน ตัวกลางหรือสิ่งที่น่าสนใจนำไปสู่ผู้เรียน เช่น วัตถุสิ่งของ ภาพ เครื่องใช้ ตลอดจนหมายถึงตัวบุคคล วิธีการสถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ 2) สื่อเทคโนโลยี 3) สื่อธรรมชาติ เช่น บุคคล แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา เป็นต้น

5.3.2 ความสำคัญของสื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545: 6-7) ได้กล่าวถึงความสำคัญและบทบาทของสื่อการเรียนรู้ไว้พอสรุปได้ดังนี้ 1) ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้นรวดเร็วขึ้น 2) ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ 3) ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ 4) สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจและทำให้อุบายรู้อยากเห็น 5) ส่งเสริมให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน 6) เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกันให้เรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน 7) ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้เชื่อมโยงกัน 8) ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม 9) เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย 10) เชื่อมโยงโลกที่อยู่ไกลตัวผู้เรียนให้เข้าสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 27) กล่าวถึง สื่อการเรียนรู้ว่าเป็นเครื่องมือสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังได้กล่าวว่าสื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการและลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 89) กล่าวว่าสื่อการเรียนรู้มีความสำคัญและประโยชน์ต่อผู้สอนและผู้เรียน แต่ความสำคัญและประโยชน์จะต้องตกอยู่กับผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด เพราะสื่อการเรียนรู้เป็นตัวช่วยให้ผู้เรียนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญได้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในบทเรียนและเนื้อหาสาระนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ และสามารถมากขึ้นตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ข: 22-23) กล่าวถึงความสำคัญของสื่อการเรียนรู้ว่า สื่อมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสื่อจะทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกและเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์ให้ผู้เรียน ปัจจุบันสื่อการเรียนรู้มีอิทธิพลสูงต่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจนเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ได้แก่

- 1) ความรู้ สื่อการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้เชิงเนื้อหา ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่ได้เข้ากับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี
- 2) ทักษะ สื่อการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมทักษะด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน
- 3) คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ เห็นคุณค่าในตนเอง มีจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีงาม

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนรู้มีความสำคัญ เพราะสื่อการเรียนรู้ว่าเป็นเครื่องมือสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าถึงตลอดจนเพิ่มพูนความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.3 บทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ซึ่งมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 36) ได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อการศึกษา ดังนี้ 1) ศึกษาวิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอนและการบริหารงานวิชาการ 2) ส่งเสริมครู ผลิต พัฒนาสื่อ

และนวัตกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนางานด้านวิชาการ 3) จัดหาสื่อเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาด้านวิชาการ 4) ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและ การใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร และหน่วยงานและสถาบันอื่น 5) การประเมินผล การพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

Knezevich (1962: 422-424 อ้างถึงใน สมาน อัสวภูมิ, 2551: 293) กล่าวว่าผู้บริหารมีหน้าที่ในการจัดหาและจัดระบบบริการสื่อการสอนที่จำเป็นในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 27) กล่าวถึงสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้ 1) จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก 2) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ 3) เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน 4) ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ 5) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน 6) จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ และสม่ำเสมอ

ฉันท ชาคุดทอง (2553: 37-38) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานด้านสื่อของสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีหน้าที่จัดการศึกษามีส่วนในการดำเนินการดังนี้ 1) จัดทำและจัดหา สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ 2) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน 4) ศึกษาวิธีการเลือกและเลือกใช้สื่อ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมหลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของ สาระการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน 5) ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพ มาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเองและเลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้โดยการวิเคราะห์ และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ 6) จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาและในชุมชนเพื่อการศึกษา ค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้และการพัฒนาสื่อ 7) จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้

ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น 8) จัดให้มีการกำกับติดตาม และประเมินผล การดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 208) ได้กล่าวถึงบทบาทของฝ่ายบริหาร สถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ พอสรุปได้ดังนี้ 1) เข้าใจงานสื่อการสอน ตระหนัก ในคุณค่าและความสำคัญ โดยการให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้สื่อการสอน 2) มีนโยบาย และวางแผนการจัดโครงการงานสื่อการสอน 3) มีความรู้ความสามารถ ช่วยจัดและช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดบริการสื่อการสอน 4) จัดให้มีอาคารสถานที่ งบประมาณ บุคลากรแก่ งาน สื่อการสอน

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 134) กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการ พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีดังนี้ 1) ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นใน การใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ 2) ส่งเสริมให้ ครูผลิตพัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน 3) จัดหาสื่อและเทคโนโลยี เพื่อใช้ในการ จัดการเรียนการสอนและการพัฒนางานวิชาการ 4) ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนา และการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อจัดการเรียนการสอนและพัฒนางานวิชาการกับ สถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุคใหม่ หน่วยงานและสถาบันอื่น 5) การประเมินผลการพัฒนาการ ใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ หมายถึงบทบาทของ ผู้บริหารสถานศึกษาที่ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าวจูงใจข้าราชการครู เกิดความตระหนัก ในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย คือ การกำหนดนโยบายกระตุ้นการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมครูให้มีการใช้สื่อผ่านเครือข่ายเทคโนโลยี สารสนเทศ (ICT) ส่งเสริมให้ครูเลือกใช้สื่อที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้ครูศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการ เรียนรู้ กำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้

5.4 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อรองรับนโยบายของรัฐบาลด้านการพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ/ ประเภทให้สามารถ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 21) และแผนพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่พัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมี

ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพการศึกษาค้นพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553 ข: 46)

5.4.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ มีผู้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2546: 19) แหล่งเรียนรู้หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2548: 64) แหล่งเรียนรู้ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบตัวเราที่เป็นทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

จันทร์เพ็ญ ประสาทไทย (2551: 12) ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่แวดล้อมใกล้ตัวหรือไกลตัว โรงเรียน แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ที่สนับสนุนส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ขึ้น สามารถคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากสภาพที่เป็นอยู่เดิมให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาเรียนรู้ สามารถเลือกรับเอาสิ่งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ทั้งหลายที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ได้ด้วยตนเอง จากการคิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยและต่อเนื่องจนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสุดท้ายก็เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (กรมวิชาการ, 2544 อ้างถึงใน ปิยะภรณ์ อำนักรณ์, 2551: 8)

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 233) ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นบุคคล สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สื่อ หรือเอกสารสิ่งพิมพ์ ที่ผู้เรียนได้ใช้ศึกษาเรียนรู้ในเรื่องที่ตนสนใจให้ได้รับความรู้ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 25) ให้นิยามแหล่งการเรียนรู้ (Learning resource) คือสถานที่หรือแหล่งข้อมูลทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาแสวงหาประสบการณ์ความรู้ เพื่อช่วยพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้หมายถึงสถานที่หรือแหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ ความรู้ประสบการณ์ ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ เป็นสิ่งที่มีอยู่

ในสังคครอบตัวเราที่เป็นทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มียอยู่ในธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้จนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

5.4.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งเสริมสร้างความรู้ ความคิดและประสบการณ์ เป็นแหล่งศึกษาตามอัธยาศัย เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนักวิชาการได้ให้ความหมายความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ดังนี้

ชลทิศย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนี ศิลตระกูล (2543: 323-333) กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ สามารถใช้เป็นแหล่งทัศนศึกษาเสริมความรู้เพิ่มเติมให้กับเด็กนักเรียนและนักศึกษานอกเหนือจากหลักสูตรปกติ สามารถใช้สถานประกอบการเพื่อใช้เป็นแหล่งฝึกฝีมือฝึกคนในภาคปฏิบัติของหลักสูตรทุกประเภทและทุกระดับอีกด้วย

คำริ บุญชู (2548: 27 อ้างถึงใน วรธนา อุดมศาสตร์สกุล, 2551: 15) สรุปความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ได้ดังนี้ 1) เป็นแหล่งที่รวบรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้นักเรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้โงสถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตน 3) เป็นแหล่งข้อมูลทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนานและมีความสนใจที่จะเรียนรู้ ไม่เกิดความเบื่อหน่าย 4) ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 5) ทำให้นักเรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักในท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ คือ สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกโรงเรียนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเป็นแหล่งที่จะทำให้ผู้สอนสามารถออกแบบการเรียนรู้ ให้ผู้ฝึกปฏิบัติหรือได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อน ระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กับครูและนักเรียน รวมทั้งเป็นแหล่งที่ผู้เรียนอาจอาศัยการสืบค้นของตนเองเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติมผู้สอนจึงสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเต็มที่ (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวานัง, 2545: 18 อ้างถึงใน จันทรเพ็ญ ประสาทไทย 2551: 12)

แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญสรุปเป็นข้อ ๆ (กรมวิชาการ, 2544 อ้างถึงใน ปิยะภรณ์ อำนภมณี, 2551: 9) ได้ดังนี้ 1) เป็นแหล่งรวมขององค์ความรู้ อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลและเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตนเอง 3) เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนานและมีความสนใจที่จะเรียนรู้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย 4) ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จากการศึกษาปฏิบัติเองและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

5.4.3 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้

เกษมศรี วงษ์เกิด (2548: 36) ได้สรุปว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวเราทุกหนทุกแห่ง จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปมากมายหลายประเภท ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ 1) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น 2) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ ได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น 3) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ห้วย คลอง ต้นไม้ ป่า สวนสาธารณะวารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณา รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เกมคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ เป็นต้น

ประเภทแหล่งเรียนรู้สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท (กรมวิชาการ, 2544 อ้างถึงใน ปิยะภรณ์ อำนภมณี, 2551: 9-10) ดังนี้ 1) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล เช่น ขวานา ขาวสวน พ่อค้า ช่างฝีมือ ศิลปิน พระภิกษุสงฆ์ นักกีฬา เป็นต้น 2) แหล่งเรียนรู้ประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ห้องสมุด โบราณสถาน โรงงาน สวนหย่อม เขื่อน ฯลฯ 3) แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่นภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ เกละ แม่น้ำ ห้วยหนอง ฯลฯ 4) แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม เช่น ประเพณี ความเชื่อ เช่นขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่น ฯลฯ

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 233-234) จำแนกเป็นประเภทแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล 2) แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ เช่นห้องสมุด โรงเรียน ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ สหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน บ่อเลี้ยงปลาในโรงเรียน 3) แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ และเทคโนโลยี ได้แก่ เทปบันทึกเสียง วิดิทัศน์ ชุดการสอน 4) แหล่งเรียนรู้ประเภทเอกสารสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ ภาพถ่าย แผนที่ แผนที่ และ 4) แหล่งเรียนรู้ประเภทวัสดุธรรมชาติ ได้แก่ หิน น้ำ ป่า เขา ถ้ำ สัตว์ พืช

สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ที่มีในโรงเรียนและนอกโรงเรียน สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ แหล่งเรียนรู้ที่มีตามธรรมชาติ และแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น

5.4.4 บทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 36) ได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ดังนี้ 1) สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง 2) จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้แก่ครูสถานศึกษาอื่น บุคคลรอบคร้วองค์กรหน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง 3) จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง 4) จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือสถานศึกษาบุคคลรอบคร้วองค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่น ที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน 5) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้ แหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 134) ได้กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1) สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาที่ใกล้เคียง 2) จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล รอบคร้ว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง 3) จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล รอบคร้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน 4) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ หมายถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าวจูงใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย การส่งเสริมครูสำรวจแหล่งเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและพื้นที่

ใกล้เคียง โดยเน้นความปลอดภัยเป็นหลัก จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา กำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับการใช้และพัฒนาแหล่งเรียนรู้

5.5 การวัดประเมินผลและวิจัย

การจัดการเรียนรู้ตามเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สถานศึกษาต้องมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้เกิดคุณภาพสูงสุดต่อผู้เรียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552 ง: 5)

5.5.1 ความหมายของการวัดประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญสองอย่าง คือการวัดและการประเมิน ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์ (2546: 61) กล่าวว่า การวัดหมายถึง การกำหนดตัวเลขให้เข้ากับคุณลักษณะของสิ่งที่ถูกวัด การเก็บข้อมูลตัวแปรต่าง ๆ ต้องอาศัยการวัด

พิสนุ พงศ์ศรี (2549 ก: 2-3) กล่าวถึงการวัด หมายถึง การกำหนดค่าตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามวิธีการหรือเครื่องมือที่กำหนดขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณโดยตรง เช่น การนับจำนวนและความถี่ของสิ่งของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เช่น ตลับเมตร เครื่องชั่งน้ำหนัก เทอร์โมมิเตอร์ วัดส่วนสูง น้ำหนัก อุลตราซาวด์ ฯลฯ หรือใช้เครื่องมือทางสังคมศาสตร์ เช่น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบ ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายให้ออกมาเป็นตัวเลข ถ้าจะกล่าวโดยสรุป การวัดคือ การให้ตัวเลขกับสิ่งที่วัดนั่นเอง ส่วนการประเมินผล หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ พิสนุ พงศ์ศรี (2549: 5) ยังได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลทางการศึกษาว่า เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าในบริบทของบ่มเพาะทางการศึกษาเช่น การสอน การเรียนรู้ การสอน หลักสูตร โครงการ พฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน การประกันคุณภาพ และองค์การทางการศึกษา เป็นต้น

สมาน อัสวภูมิ (2551: 298) กล่าวว่า การวัดหมายถึงการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนที่เป็นตัวแทนคุณลักษณะของสิ่งของที่เราวัด ส่วนการประเมินผลเป็นการนำคะแนนที่ได้มาพิจารณาและตัดสินผลตามวัตถุประสงค์และเกณฑ์ที่กำหนดไว้

คำศัพท์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในชั้นเรียนมีความหมายแตกต่างกันแต่บางคนนำมาใช้ในความหมาย เดียวกันดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันจึงให้นิยาม คำศัพท์ต่าง ๆ ไว้ดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552 ง: 66-67) การวัด (Measurement) หมายถึงการกำหนดตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของเหตุการณ์ปรากฏการณ์ หรือ พฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน การจะได้มาซึ่งตัวเลขนั้น อาจต้องใช้เครื่องมือวัดเพื่อให้ได้ตัวเลขที่สามารถแทนคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการวัด เช่น ไม้บรรทัดวัดความกว้างของหนังสือได้ 3.5 นิ้ว ใช้เครื่องชั่งวัดน้ำหนักของเนื้อหมูได้ 0.4 กิโลกรัม ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ ในวิชาภาษาไทย ของเด็กชายแดงได้ 42 คะแนน เป็นต้น ส่วนการประเมิน (Assessment) หมายถึงกระบวนการเก็บ ข้อมูลตีความบันทึกและใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบของผู้เรียน ที่ทำในภาระงาน/ชิ้นงานว่าผู้เรียนรู้อะไรสามารถทำอะไรได้และจะทำต่อไปอย่างไรด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2552: 3-5) กล่าวถึงการวัดผล หมายถึงกระบวนการกำหนดตัวเลข หรือสัญลักษณ์ให้กับบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์อย่างมีกฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณ หรือคุณภาพของคุณลักษณะที่จะวัด และการประเมินผล หมายถึงการตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของ ผลที่ได้จากการวัดโดยเปรียบเทียบกับผลการวัดอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 173) กล่าวถึงการวัดผลคือ การค้นหาคุณลักษณะของ บุคคลหรือสิ่งของต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือวัดอย่างใดอย่างหนึ่งตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้มาซึ่ง ผลตามหน่วยวัดของเครื่องมืออื่น ๆ ที่เรียกว่าข้อมูล การประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้น จากการนำข้อมูลที่ได้จากการวัด มาทำการพิจารณาตัดสินเป็นระบบอย่างครอบคลุมเพื่อหาข้อสรุป ด้วยคุณธรรม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 166) ได้ให้ความหมายของการวัดและ การประเมินผลดังนี้ การวัด (Measurement) เป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมาย และเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะ วัดนั้น ๆ และการประเมินผล (Evaluation) เป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่าความจริง และการกระทำ

จากข้อมูลข้างต้น การวัดผลหมายถึงการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับวัตถุ สิ่งของ หรือบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณ หรือคุณภาพของคุณลักษณะที่จะวัด โดยอาศัย เครื่องมือในการวัด การประเมินผลหมายถึงการนำผลจากการวัดมาเปรียบเทียบหรือพิจารณาตัดสิน คุณค่ากับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

5.5.2 จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลมีความสำคัญ โดยมีผู้ให้นิยามดังนี้

สถาบันพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา (2548: 110-111) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวัดผลการศึกษา ว่ามีดังนี้ 1) วัดผลเพื่อค้นและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียน 2) วัดผลเพื่อวินิจฉัย 3) วัดผลเพื่อจัดอันดับหรือจัดตำแหน่ง 4) วัดผลเพื่อเปรียบเทียบหรือเพื่อทราบพัฒนาการของนักเรียน 5) วัดผลเพื่อพยากรณ์ และกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินผลว่า 1) เพื่อจัดตำแหน่ง 2) เพื่อวินิจฉัย 3) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียน 4) เพื่อพยากรณ์ 5) เพื่อประเมินค่า

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 28-29) และสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ง: 2-3) กล่าวถึงการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียนระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศ ที่แสดงพัฒนาการความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ

การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ มีรายละเอียดดังนี้ 1) การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการประเมินที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น ชักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน/ ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน การประเมินชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ในการปรับปรุงการสอนของตนเองด้วยทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 2) การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการตรวจสอบผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรม

พัฒนาผู้เรียน และเป็นการประเมินเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีสิ่งที่จะต้องพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ และระดับเขตพื้นที่การศึกษา ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน 3) การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษาหรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้รับการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา และ 4) การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

หลักการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 25-27) กระทรวงศึกษาธิการ สรุปไว้ว่ามีหลักการ 2 ประการคือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนและตัดสินผลการเรียน สถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบ ในการวัดและประเมินผลให้เป็นไปอย่างเหมาะสมมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ให้ผลการประเมินผลถูกต้องตามสภาพความรู้ ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน มีการจัดการเป็นระบบสามารถรองรับการประเมินภายใน และการประเมินภายนอกตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาได้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ง: 4-5) กล่าวถึงการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ซึ่งผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้สะท้อนสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งมีเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลในทุกระดับ

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2552: 26) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการประเมินมีดังนี้ 1) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียน 2) เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน 3) เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน 4) เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง 5) เพื่อตัดสินผลการเรียน 6) เพื่อจัดตำแหน่งหรือจัดประเภท 7) เพื่อเปรียบเทียบระดับพัฒนาการ 8) เพื่อพยากรณ์หรือทำนาย และ 9) เพื่อประเมินค่า

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล (2553: 37) กล่าวถึงการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ 4 ระดับ ได้แก่ 1) การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เน้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 2) การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการวัดและประเมินผลเป็นรายปี รายภาค รวมทั้งการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา และ 4) การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน สำหรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ

5.5.3 ประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษา

การวัดประเมินผล เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอน มีประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงประโยชน์ของการวัดและประเมินผลดังนี้

การวัดและประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญยิ่งขั้นตอนหนึ่งในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การประเมินผลเป็นการนำผลที่วัดได้มาตัดสิน หรือประเมินสรุปคุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ หลักสูตรเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงอย่างไร ทำให้ทราบจุดดีจุดด้อย เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการบริหารจัดการศึกษา สำหรับประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษา (สถาบันพัฒนาผู้บริหาร, 2548: 109-110) ได้สรุปประโยชน์ของการวัดผลการศึกษาไว้ดังนี้ 1) ประโยชน์ต่อนักเรียน 2) ประโยชน์ต่อครูผู้สอน 3) ประโยชน์ต่อฝ่ายแนะแนวและ 4) ประโยชน์ต่อฝ่ายบริหารและสรุปประโยชน์ของการประเมินผลการศึกษาได้ดังนี้ 1) เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน การประเมินผลช่วยให้ทราบว่า

เทคนิค นวัตกรรม/ สื่อ และเนื้อหาวิชาที่สอน มีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร เป็นการช่วยวินิจฉัยข้อบกพร่องในการจัดการเรียนการสอนของครู 2) เพื่อปรับปรุงความเจริญก้าวหน้าของเด็กแต่ละคน การประเมินช่วยให้ทราบว่านักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนเรื่องอื่นต่อไปหรือไม่ โดยวินิจฉัยหาข้อบกพร่อง จุดอ่อน หรือที่มาของความไม่เข้าใจของนักเรียน เป็นการพัฒนานักเรียนให้เต็มศักยภาพแต่ละคน 3) เพื่อให้ครูรู้จักนักเรียน ในด้านสติปัญญา ความถนัดสังคม ฯลฯ สามารถแนะแนวอาชีพ แนะนำนักเรียนในด้านการเรียนการสอน ได้ถูกต้องและช่วยเด็กแก้ปัญหาด้านสังคม 4) เพื่อตรวจสอบว่า การเรียนการสอนได้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ นักเรียนมีความเจริญงอกงามถึงระดับใด 5) เพื่อเป็นสารสนเทศในการรายงานผลการศึกษา ให้นักเรียน ผู้ปกครอง อาจารย์แนะแนว สถาบันการศึกษาใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ 6) เพื่อรวบรวมข้อมูล นำมาใช้ในการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 7) เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้ ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่ง ตรงกับจุดประสงค์ของการศึกษา 8) เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศช่วยผู้บริหารการศึกษา ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา เช่นกับนักเรียนเข้าใหม่ การจัดชั้นเรียน การเลื่อนชั้น การจัดการสอนซ่อมเสริม การวางแผนบริหารจัดการ โรงเรียน ฯลฯ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 29) และสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 ก: 2) กล่าวถึงประโยชน์ของข้อมูลการประเมินระดับต่าง ๆ ว่าเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธ โรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วถึง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน

พิชิต ฤทธิจรูญ (2552: 23) กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินผลที่สำคัญที่สุดคือ มุ่งนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งผลจากการประเมินจะคุ้มค่าน่าพอใจขึ้นอยู่กับผู้เกี่ยวข้องที่จะนำไปใช้กับใคร ในกิจการใด และอย่างไรบ้าง และกล่าวว่า ประโยชน์ของการประเมินมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง การแนะแนว และการวิจัย

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 166-167) กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดและประเมินผล ดังนี้ 1) เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูอาจารย์ ทำให้ครูอาจารย์ทราบว่าผล

การสอนของตนเป็นอย่างไรและจะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น 2) เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของนักเรียนนักศึกษา นักเรียนนักศึกษาจะได้ทราบว่า ตนมีความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนหรือไม่เพียงใด ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงตนเอง 3) เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารงานในสถานศึกษา ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร โครงการสอน บันทึกการสอนที่นำมาสู่การปฏิบัติว่าประสบปัญหาอย่างไร จะได้แก้ไขปรับปรุงอย่างไร 4) เพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาทั่วไป เช่น ผลการเรียนการศึกษสำเร็จตามหลักสูตรเป็นแนวทางในการทำงานและศึกษาต่อ 5) เป็นหลักฐานด้านการศึกษาของสถานศึกษาในการรับนักศึกษา ผลการเรียนและการสำเร็จตามหลักสูตร 6) เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สถานศึกษาในด้านผลการเรียน และการสำเร็จการเรียนของนักเรียนนักศึกษา

จากข้อมูลข้างต้น การวัดและประเมินผล มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งประโยชน์ต่อผู้เรียนใช้ในการปรับปรุงตนเอง ต่อครูผู้สอนใช้ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และต่อผู้บริหารสถานศึกษาใช้ในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และใช้ปรับปรุงระบบการบริหารงานในสถานศึกษา

5.5.4 ความหมายของการวิจัยและการวิจัยในชั้นเรียน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้ในมาตรา 24 (5) และ มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษา โดยใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกับสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้การวิจัย ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ โดยการใช้วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายการวิจัยและการวิจัยในชั้นเรียนสรุปได้ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2545: 1) กล่าวว่า การวิจัยคือ กระบวนการค้นคว้าหาความรู้ที่น่าเชื่อถือได้ โดยมีลักษณะดังนี้ 1) เป็นกระบวนการที่มีระบบแบบแผน 2) มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนและชัดเจน 3) ดำเนินการศึกษาค้นคว้าอย่างรอบคอบไม่ลำเอียง 4) มีเหตุผล 5) บันทึกและรายงานอย่างระมัดระวัง

ราชบัณฑิตยสถาน (2546:1072) ได้ให้ความหมายของการวิจัยไว้ 2 ความหมาย คือ การวิจัยหมายถึงการสะสมการรวบรวม และการวิจัยหมายถึงการค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา

ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์ (2546: 5) กล่าวว่า การวิจัยหมายถึงกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ตามธรรมชาติด้วยวิธีการอย่างมีระบบ แบบแผน และจุดมุ่งหมายที่แน่นอน โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

พิสนุ พงศ์ศรี (2549 ข: 6) กล่าวว่า การวิจัยเป็นกระบวนการค้นคว้า วิเคราะห์หาความรู้อย่างเป็นระบบ ตามหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ธีระ รุญเจริญ (2550: 356) กล่าวว่า การวิจัยเป็นวิธีการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นระบบและระเบียบ เป็นแนวคิดที่ให้นักวิจัยหันมาสนใจในงานวิจัย ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการทำงาน คือต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน ต้องการพัฒนาไปทางไหน อย่างไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง เก็บรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบ แล้วจึงเขียนรายงานออกมาให้เห็นความเคลื่อนไหวของการทำงาน ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง ข้อมูลเหล่านี้ถ้าเก็บอย่างเป็นระบบจะเข้ามาสู่กระบวนการวิจัยและพัฒนาได้

นพเก้า ณ พัทลุง (2551: 3) กล่าวว่า การวิจัยหมายถึงกระบวนการเสาะแสวงหาความรู้หรือความจริง โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือการกำหนดปัญหา การตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปและรายงานผลการวิจัย

พิชิต ฤทธิจรูญ (2553: 24) กล่าวถึงการวิจัย ว่าเป็นกระบวนการสืบเสาะค้นหาข้อเท็จจริง คำตอบ องค์ความรู้ใหม่ หรือการสร้างพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่เป็นระบบ และเชื่อถือได้ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบคำตอบ องค์ความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมที่เชื่อถือได้

จากข้อมูลข้างต้น การวิจัย เป็นกระบวนการค้นคว้า สืบเสาะ วิเคราะห์หาความรู้หรือการสร้างพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบตามหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์

อุทุมพร จามรมาน (2544: 37) เรียกการวิจัยในชั้นเรียนว่าการวิจัยของครูซึ่งหมายถึงการวิจัยโดยครูเพื่อนักเรียนของตน เป็นการวิจัยที่เกิดขึ้นกับนักเรียนว่า มีอะไรเกิดขึ้นบ้างทำไมจึงเกิดและมีวิธีการแก้ไขอย่างไร

กองวิจัยทางการศึกษา (2545: 4) กล่าวถึงการวิจัยในชั้นเรียนเป็นการบูรณาการการเรียนการสอน โดยใช้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาของเด็กในชั้นเรียนเป็นครั้ง ๆ ไป รวมถึงการหาความรู้และวิธีการใหม่ ๆ หรือประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อแก้ ปัญหาที่เกิดขึ้น จากการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนเอง โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

บุญชม ศรีสะอาด (2545: 5) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนเป็นกระบวนการทางการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชั้นเรียน ศึกษาในชั้นเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจแก้ปัญหาที่ครูและนักเรียนประสบอยู่หรือพัฒนาการเรียนการสอนหรือทั้งสามประการ

สุวิมล ว่องวานิช (2547:11) สรุปว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนหมายถึงการวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนในห้องเรียนเพื่อปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

มนสิข ลีทธิสมบูรณ์ (2547: 11) ได้ให้ความหมายของการวิจัยในชั้นเรียนหมายถึงการดำเนินการอย่างเป็นระบบในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสะท้อนผลการปฏิบัติงานตามสภาพที่เป็นจริงของครูและผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการตัดสินใจในการแก้ไขปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาและเพิ่มความรู้ในงานของครูเองให้มากยิ่งขึ้น

นพเก้า ณ พัทลุง (2551: 4) ให้ความหมายการวิจัยในชั้นเรียนหมายถึงวิจัยเชิงปฏิบัติการที่กระทำในบริบทของชั้นเรียนซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนของครูในชั้นเรียนของตน

พิชิต ฤทธิจรูญ (2553: 24) กล่าวถึงการวิจัยในชั้นเรียน หมายถึงการวิจัยปฏิบัติการที่ครูได้แสวงหาวิธีการหรือนวัตกรรม ทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การวิจัยในชั้นเรียนหมายถึงกระบวนการค้นคว้าหาความรู้ของครูอย่างเป็นระบบ เพื่อแก้ปัญหาของผู้เรียน จากการเรียนการสอนในชั้นเรียน และนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้านและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

5.5.5 จุดมุ่งหมายของการวิจัย

อุทุมพร จามรมาน (2544: 17) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนมีวัตถุประสงค์หลักคือการแก้ปัญหานักเรียนบางคน บางเรื่อง และมีวัตถุประสงค์รองคือ การขอตำแหน่งและผลงาน

ชาติรี เกิดธรรม (2545: 13) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการพัฒนาทางเลือกในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วยตัวครูผู้สอนเอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้เกิดผลดีที่สุดในที่สุดของตัวครูเอง การวิจัยในชั้นเรียนจึงมีความสำคัญดังนี้ 1) เป็นการพัฒนาลัทธิสูตรและพัฒนาคูณภาพการเรียนการสอนด้วยการวิจัย 2) เป็นการพัฒนาวิชาชีพครูให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้นและยังเป็นการแสดงถึงความก้าวหน้าด้านวิชาชีพครู 3) เป็นการเผยแพร่ความรู้จากการปฏิบัติจริง 4) เป็นการส่งเสริมความก้าวหน้าด้านการวิจัยทางการศึกษาและสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขอตำแหน่งให้สูงขึ้นได้ 5) เป็นการส่งเสริมหรือพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

สุวิมล ว่องวานิช (2547: 11) อธิบายว่า การวิจัยในชั้นเรียนมีจุดประสงค์ คือ การพัฒนาการเรียนการสอน การค้นคว้าหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และพัฒนาวิชาชีพ

ธีระ รุณเจริญ (2550: 358) กล่าวถึงจุดหมายของการวิจัย มี 3 ประการหลักดังนี้
1) เพื่อแสวงหาแนวทางและเทคนิควิธีการในการบริหารจัดการตามภารกิจของโรงเรียน 2) เพื่อแสวงหาเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติและศักยภาพของนักเรียน
3) เพื่อทำให้การเรียนรู้ที่มีหลักการและเหตุผลด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์คือ เก่ง ดี และมีมีความสุข

นพเก้า ณ พัทลุง (2551: 5) กล่าวถึงเป้าหมายของการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อ
1) ให้ครูได้สร้างองค์ความรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการวิจัยในชั้นเรียน 2) ให้ครูได้นำเสนอหลักสูตรและการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ ๆ ต่อผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ปกครอง เพื่อนครู นักเรียน และชุมชน 3) พัฒนานักเรียนและครูให้เป็นผู้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 4) ให้ครูได้มีโอกาสปรึกษาหารือเกี่ยวกับการสอนกับเพื่อนร่วมงานเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างครูและการปฏิสัมพันธ์กับโรงเรียนและชุมชน

5.5.6 ประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียน

ศุภรัศม์ ภิรมย์รักษ์ (2544: 7) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนมีประโยชน์ ดังนี้
1) ช่วยให้ครูมีพลังอำนาจในการแก้ปัญหาในชั้นเรียนมากขึ้น สามารถแก้ปัญหาในชั้นเรียนได้ทันทีและมีประสิทธิภาพ 2) ช่วยให้ครูมีความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ช่วยให้ครูทำงานอย่างมีระบบ ประสบความสำเร็จในการทำงานมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจในวิธีการที่นำมาใช้ 4) ช่วยให้โรงเรียนสามารถกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม โดยมีผลการวิจัยรองรับ 5) ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มศักยภาพทั้งในด้านความรู้ความสามารถทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สุภาภรณ์ มั่นเกิดวิทย์ (2544: 6) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียนสรุปได้ดังนี้ 1) ช่วยแก้ปัญหาในห้องเรียน 2) ช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี 3) ปรับเปลี่ยนบทบาทครูใหม่ 4) เสริมพลังอำนาจแก่ครูในการแก้ปัญหาในชั้นเรียน 5) ทำให้ได้รู้ถึงวิธีการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผล 6) กระตุ้นการสอนแบบสะท้อนกลับ 7) กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการสอนที่มีประสิทธิผล 8) ช่วยตรวจสอบวิธีการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพ 9) ช่วยพัฒนาทักษะทางวิชาชีพครู 10) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างวิธีสอนกับผลที่ได้รับ

11) ช่วยให้ครูนำผลการวิจัยไปใช้ในห้องเรียน และ 12) ทำให้ครูสามารถเป็นองค์กรที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

สุวิมล ว่องวานิช (2545: 18) กล่าวถึงประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียนว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาวิชาชีพครู เนื่องจากให้ข้อค้นพบที่ได้มาจากกระบวนการสืบค้นที่เป็นระบบและเชื่อถือได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการเรียนรู้และครูเกิดการพัฒนาเกิดการจัดการเรียนการสอน เป็นการส่งเสริมบรรยากาศของการทำงานแบบประชาธิปไตยที่ทุกฝ่ายเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และยอมรับในข้อค้นพบร่วมกัน

มนสิข ลีทธิสมบูรณ์ (2547: 8) กล่าวว่าผลของการวิจัยในชั้นเรียนก่อให้เกิดประโยชน์กับบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงคือ นักเรียนและยังเป็นประโยชน์กับครู ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ 1) ด้านนักเรียนเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเรียน ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการเรียนรู้ และปรับปรุงลักษณะผู้เรียน 2) ด้านครูเพื่อวางแผนการสอน แก้ปัญหาชั้นเรียน ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการสอน ผลิตสื่อการสอน และนวัตกรรม พัฒนาระบบ เพิ่มพูนศักยภาพด้านการสอน และพัฒนาผลงานทางด้านวิชาการ 3) ด้านผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อกำหนดการส่งเสริมและการสนับสนุน วางแผนการดำเนินงานในโรงเรียน กำหนดนโยบายและแผนงานการปฏิบัติ 4) ด้านสถานศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในทุกระดับชั้น เป็นแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพครู

จากข้อมูลดังกล่าว ประโยชน์ของการวิจัยมีดังนี้คือด้านผู้เรียนได้รับการแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มศักยภาพทั้งในด้านความรู้ความสามารถทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านครูเพื่อวางแผนการสอนแก้ปัญหาชั้นเรียน ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการสอน ผลิตสื่อการสอนและนวัตกรรม พัฒนาระบบและพัฒนาผลงานทางด้านวิชาการ และด้านผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อกำหนดการส่งเสริมและการสนับสนุนวางแผนการดำเนินงานในโรงเรียน กำหนดนโยบายและแผนงานการปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการ

5.5.7 บทบาทของผู้บริหารกับการวัดประเมินผลและวิจัย

การวัดผลและประเมินผล เป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหาร โรงเรียนในการดูแลส่งเสริมให้การวัดและประเมินผลเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ในส่วนนี้ขอเสนอส่วนของการวัดและประเมินผลก่อน แล้วตามด้วยการวิจัย

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 167-168) ได้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในด้านการวัดผลและประเมินผล ดังนี้ 1) กำหนดนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับการวัดผลและ

ประเมินผลในเรื่องประเภทของข้อสอบที่ใช้วัดผลระยะเวลาที่ใช้ในการสอบ จำนวนครั้งที่สอบ การเก็บคะแนนสอบแต่ละครั้งมาตรฐานในการสอบวัดผลการเตรียมแบบฟอร์มสำหรับรายงานผล การสอบแก่ผู้ปกครอง 2) จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการสอบ เช่น เครื่องพิมพ์ เครื่องโรเนียว ตลอดจนเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก 3) พยายามส่งเสริมครูอาจารย์ให้ความรู้ทางการวัดและประเมินผล โดยการจัดการฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการ ในด้านเทคนิคการออกข้อสอบการให้คะแนน การประเมินผลข้อสอบ ตลอดจนการรายงานผลข้อสอบ 4) การจัดตารางสอบ ห้องสอบ และระเบียบในการสอบและการคุมสอบ 5) ควรมีการประเมินการสอน หากมีการบกพร่องจะได้หาทางแก้ไขต่อไป หรือเสนอแนะแนวทางในการนำไปใช้ในครั้งต่อไป

กองการวิจัย (2545: 14) บทบาทผู้บริหารที่มีต่อการส่งเสริมการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้ ผู้บริหารต้องส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จของงานวิจัย โดยมีความรับผิดชอบต่อครูและให้การยอมรับนับถือครูผู้ทำการวิจัย รวมทั้งส่งเสริมความก้าวหน้าในตำแหน่ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 35) ได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาดังนี้ 1) ศึกษาวิเคราะห์วิจัย การบริหารการจัดการและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา 2) ส่งเสริมให้ครูศึกษาวิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แก่แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) ประสานความร่วมมือในการศึกษาวิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและงานวิชาการกับสถานศึกษาบุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงานและสถาบันอื่น

ธีระ รุณเจริญ (2550: 359-360) ได้กล่าวถึงผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อโรงเรียนอย่างยิ่ง ย่อมจะต้องมีบทบาทส่งเสริมเกี่ยวกับการวิจัยในโรงเรียนดังนี้

1) ฐานะผู้นำการวิจัย

1.1) สร้างบรรยากาศการวิจัยในโรงเรียน

1.1.1) กำหนดให้การวิจัยเป็นนโยบายสำคัญอย่างหนึ่งของโรงเรียน

1.1.2) จัดนิทรรศการและเผยแพร่งานวิจัยของครูและนักเรียน

1.2) จัดให้มีหน่วยงานและคณะกรรมการวิจัยประจำโรงเรียน

1.3) จัดหาทุนการวิจัยโดยการจัดทำงบประมาณประจำปี และแสวงหา

แหล่งทุน ต่างๆ มาใช้

1.4) จัดการฝึกอบรมการวิจัยให้แก่ครูเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยในชั้นเรียนให้ดีขึ้น

ยิ่งขึ้น

1.5) ส่งบุคลากรไปร่วมศึกษาอบรมและกิจกรรมวิจัยเท่าที่โอกาสอำนวยและให้

นำมา เสนอเผยแพร่แก่บุคคลอื่น

1.6) จัดดำเนินการวิจัยโดยตนเองอย่างน้อยเข้าร่วมเป็นผู้วิจัยในโครงการวิจัยต่าง ๆ

1.7) ให้งานวิจัยในรูปแบบต่างๆ แก่ครูและนักเรียนที่มีผลการวิจัยที่ดี

2) ฐานะนักวิจัย

2.1) พัฒนาศักยภาพตนเองในการวิจัยโดยการศึกษาต่อระดับสูงขึ้นหรือเข้าร่วมฝึกอบรมการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

2.2) เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างน้อยร่วมเป็นผู้วิจัย

2.3) เสนอผลการวิจัยทั้งในด้านเอกสารและการนำเสนอผลการวิจัยในการประชุมทางวิจัย (Symposium)

ศุภรงค์ ศรีนอก (2550: 42-44) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยในชั้นเรียนของผู้บริหารประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การสร้างบรรยากาศทางวิชาการ ด้วยการจัดให้มีนโยบายหรือข้อกำหนดเพื่อสนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียน การประชุมชี้แจงคณะครูเพื่อทราบนโยบาย วัตถุประสงค์ การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในการจัดหาเอกสาร ตำรา และงานวิจัย การจัดให้มีการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการวิจัยในชั้นเรียน การให้ครูมีส่วนร่วมในการเสนอ นโยบายในการบริหารการวิจัยในชั้นเรียน การส่งเสริมให้ครูมีการทำวิจัยหรือค้นคว้าหาความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยในชั้นเรียน การนำเสนอผลการวิจัยในชั้นเรียนไปใช้ในการวางแผนการกำหนดนโยบายของโรงเรียน การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน การชี้แนะให้ครูเกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้การวิจัยในชั้นเรียนเป็นพื้นฐาน และเปิดโอกาสให้ครูศึกษาหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ 2) การจัดโครงสร้างของสถานศึกษา ด้วยการจัดโครงสร้างการบริหารของสถานศึกษาให้มีฝ่ายส่งเสริม ดูแลและนิเทศการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูให้เป็นไปตามเป้าหมาย เพื่อให้รับรู้ข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อยของครูในการทำวิจัยในชั้นเรียนและพัฒนาการวิจัยในชั้นเรียนแก่ครู 3) สนับสนุนด้านงบประมาณ ด้วยการการจัดงบประมาณให้ทุกฝ่าย/ งาน การจัดหางบประมาณจากองค์กรภายนอกสนับสนุน การให้ทุนอุดหนุนการวิจัย การพัฒนาบุคลากร และการเผยแพร่ผลการวิจัยอย่างทั่วถึง 4) การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร ด้วยการสนับสนุนให้มีความรู้ทางวิชาการด้านการวิจัยแก่บุคลากรทางการศึกษาทุกระดับชั้นและสนับสนุนให้มีการทำการวิจัยและอำนวยความสะดวกให้สามารถทำการวิจัยได้อย่างหลากหลาย รวมทั้งการมีส่วนร่วมหรือเป็นที่ปรึกษาในการทำการวิจัยในชั้นเรียนของครูในโรงเรียน และพัฒนาศักยภาพของตนเองในการทำวิจัยในชั้นเรียน 5) การสร้างขวัญและกำลังใจ ด้วยการสร้างขวัญและกำลังใจและสร้างความสุขในการทำงานให้กับบุคลากรใน

โรงเรียน จัดให้มีการให้รางวัล การยกย่อง ชมเชย และการพิจารณาความดีความชอบแก่ครูที่ทำการวิจัยในชั้นเรียน

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า การวัดประเมินผลและวิจัย หมายถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าวจิตใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการด้านการวัดประเมินผลและวิจัย ประกอบด้วย การกำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดประเมินผลของสถานศึกษา ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการการวัดผลประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ ให้คำแนะนำ คำปรึกษาครูด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริง จัดให้มีฝ่ายส่งเสริม ดูแลและนิเทศการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู ส่งเสริมให้ครู ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ สร้างขวัญและกำลังใจ ให้รางวัล ยกย่อง ชมเชย พิจารณาความดีความชอบแก่ครูที่ทำวิจัยในชั้นเรียน ส่งเสริมครูพัฒนาตนเองด้านการวัดผล ประเมินผลและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ครูเผยแพร่ผลงานวิจัย ทั้งในและนอกสถานศึกษา

5.6 การนิเทศการศึกษา

5.6.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการนิเทศการสอน หรือการนิเทศการศึกษา ดังนี้

สุวรรณณี ศรีคุณ (2549: 299) ได้สรุปการนิเทศการศึกษาว่า เป็นความพยายามอย่างหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

กัมภณท์ จุนโท (2551: 49) สรุปว่าการนิเทศการสอนเป็นการดำเนินการของผู้อื่นที่จัดกระทำกับครูเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมจัดการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย อันส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเน้นการช่วยเหลือปรับปรุงการเรียนการสอนโดยตรง

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 204) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง กิจกรรมหนึ่งในหลาย ๆ กิจกรรมของการบริหารการศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงเงื่อนไขการเรียนรู้และความเจริญงอกงามของผู้เรียน โดยมุ่งให้ผู้สอนปรับปรุงวิธีการสอนและจัดกิจกรรมอื่นควบคู่ไปด้วย

ชาริณี สุขสันตติติก (2552: 9) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษา หมายถึงกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและบุคลากรครูภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการ

ปฏิบัติงานและการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพ การเรียนรู้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 17) ได้กล่าวถึงการนิเทศการสอนไว้ว่าเป็น กระบวนการของผู้นิเทศ ที่มุ่งปรับปรุงและพัฒนาการสอนในสถานศึกษา โดยมุ่งที่พฤติกรรม ของครูที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน และปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 223) ให้ความหมาย ไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึงกระบวนการจัดการบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือ และความร่วมมือกับครูผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียน การสอนของผู้สอนและเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

จากข้อมูลสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึงกระบวนการให้คำชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือ จากผู้นิเทศ ที่กระทำต่อครูซึ่งจะส่งผลต่อผู้เรียน เพื่อช่วยเหลือปรับปรุงพัฒนา คุณภาพการเรียนการสอน

5.6.2 ความหมายของการนิเทศภายใน

มีนักการศึกษาและผู้รู้หลายท่านให้ความหมายของการนิเทศภายในหรือ การนิเทศภายในโรงเรียนหรือการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 66) กล่าวว่าการนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การนิเทศที่มีริเริ่มและจัดการดำเนินการ โดยบุคคลภายในสถานศึกษา และในหลายโอกาสอาจเชิญ บุคลากรภายนอกเป็นวิทยากรร่วม โปรแกรมการนิเทศ

การนิเทศภายในโรงเรียนหมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร สถานศึกษากับครูในสถานศึกษานั้น ในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการปฏิบัติงานของครูให้มี ประสิทธิภาพและส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน (สุรศักดิ์ ปาเส, 2546 อ้างถึงใน กรองทอง จิระเชชากุล, 2550: 4)

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษา (2551: 205) กล่าวว่าการนิเทศภายใน หมายถึงกระบวนการ ที่อาศัยความร่วมมือของบุคลากรสถานศึกษาภายใต้การนำของผู้บริหาร โรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพ การเรียนการสอน จนบุคลากรทุกฝ่ายสามารถนำตนเองในการปฏิบัติงานได้ และก่อให้เกิดผล ขึ้นสุดท้ายคือการศึกษาของผู้เรียนที่มีความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 49) ได้นิยามการนิเทศภายใน (Internal supervision) คือการนิเทศที่ดำเนินการภายในสถานศึกษาซึ่งมีครู ผู้บริหาร และบุคคล ภายในสถานศึกษาร่วมมือกันเพื่อปรับปรุงงานด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพ ของการเรียนการสอนอันจะนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและความสำเร็จตาม

มาตรฐานที่กำหนด บุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ใกล้ชิดกับนักเรียนจึงย่อมทราบปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าคนภายนอก เพราะฉะนั้นการนิเทศภายใน โรงเรียนจะสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนได้อย่างดี

สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึง กระบวนการส่งเสริม แนะนำ ปรีกษาหรือระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับครูในสถานศึกษานั้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน และเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอนอันจะนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนตามมาตรฐานที่กำหนด

5.6.3 ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน

ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาที่นักวิชาการและนักการศึกษา กล่าวไว้มีดังนี้

เยาพา เดชะคุปต์ (2542 : 90) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาคน การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น 2) เพื่อพัฒนางาน การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครู โดยเหตุนี้การนิเทศที่ดีขึ้นจึงมีจุดมุ่งหมาย ที่จะพัฒนางาน ซึ่งได้แก่ การสอนนั่นเอง 3) เพื่อสร้างการประชาสัมพันธ์ การสร้างประสานสัมพันธ์นั้นเป็นผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่เป็นการกระทำภายใต้การถูกบีบบังคับ และคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด 4) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ การสร้างขวัญและกำลังใจนั้นถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการนิเทศ ทั้งนี้เพราะขวัญและกำลังใจ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้วการนิเทศก็ย่อมจะประสบผลสำเร็จได้ยาก

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 20) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการสอน ว่าเป็นการมุ่งปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งมีดังนี้ 1) เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู 2) เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน 3) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ 4) เพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีและปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 226) ยังได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษา 2) เพื่อบริการงานวิชาการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 3) เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ วิจัยและประเมินผล เพื่อปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา 4) เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ให้ได้มาตรฐานและเอกสารทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษาและผู้สอน 5) เพื่อพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะผู้สอนให้มีความรู้ ทักษะ และ

ประสบการณ์ อันจำเป็นที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอน การจัดการศึกษา ทั้งสามารถใช้แก้ปัญหาเหล่านั้นได้

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 206) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศว่าไม่เพียงแต่มุ่งเฉพาะการแก้ปัญหาการสอนของครูหรือปัญหาการเรียนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการแก้ปัญหาอื่น ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สอนหรือผู้เรียนในระดับต่าง ๆ ที่มีปัญหาการเรียนการสอนร่วมกันด้วย

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาก็เพื่อพัฒนาครูให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อันจำเป็นที่จะนำไปใช้ในการจัดการศึกษาศึกษาภายในสถานศึกษา ให้ปรับปรุงตนเองด้านการสอน ซึ่งจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

5.6.4 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการนิเทศการศึกษา

มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 36) ได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติในการนิเทศการศึกษาดังนี้ 1) จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ การเรียนการสอนภายในสถานศึกษา 2) ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลายและ เหมาะสมกับสถานศึกษา 3) ประเมินผลการจัดระบบและการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา 4) ติดตามประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษา 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศภายในเขตพื้นที่การศึกษา

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551: 238-239) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการนิเทศภายในดังนี้ 1) การช่วยให้ผู้สอนแต่ละคนทำหน้าที่การสอนให้ได้ผลดี แก้ปัญหาของผู้สอนแต่ละคนทางด้านการสอน ช่วยให้ผู้สอนมีความเจริญงอกงามในวิชาชีพของตนเอง 2) การเป็นผู้ประสานงานและบริการแก่ผู้สอนทุกคนในด้านการสอน เช่น ช่วยจัดหาหนังสือ วิเคราะห์เนื้อหา วิธีสอน อุปกรณ์ รวมทั้งอำนวยความสะดวกการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3) การเป็นวิทยากรที่ดีที่สุดของผู้สอนในทุกโอกาสคือสามารถให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แจง ชี้แหล่งวิทยากรที่เหมาะสมให้แก่ผู้สอน 4) การเป็นผู้ประเมินผลการเรียนการสอน และ โปรแกรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น 5) การเป็นผู้นำที่ดีของสถานศึกษาและชุมชน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเพื่อร่วมมือในด้านการนิเทศภายใน 6) การช่วยเหลือผู้สอนด้านวิชาการได้แก่ ปฐมนิเทศผู้สอนเข้าใหม่ การจัดประชุมก่อนเปิดเรียน การเยี่ยมชั้นเรียน

หรือหมวดวิชา การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม การอบรม บรรยาย อภิปราย การสัมมนา ในโอกาสต่างๆ การจัดหนังสือ คู่มือต่างๆ ให้ การปรับปรุงห้องสมุดให้ใช้ได้สะดวกทั้งผู้สอน และผู้เรียน การจัดอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาให้ใช้ได้อย่างทั่วถึง และการแนะนำให้เป็นสมาชิกชมรม หรือสมาคมต่าง ๆ 7) ส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน เช่น จัดสวัสดิการให้ สร้างความสามัคคี ภายในสถานศึกษา จัดสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อบรรยากาศภายในสถานศึกษาแก่ ผู้ร่วมงาน

กรองทอง จิระเชษฐกุล (2550: 5-6) กล่าวถึงบทบาทและภารกิจของผู้บริหาร เกี่ยวกับการนิเทศดังนี้ 1) บทบาทในการส่งเสริมและจัดให้มีการนิเทศภายใน โรงเรียน เพื่อให้เกิด การพัฒนาตนเอง สามารถดำเนินงานตามนโยบายได้ถูกต้อง ทำหน้าที่นิเทศภายใน โรงเรียน ได้อย่างสมบูรณ์ 2) บทบาทในการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพครู โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้มีการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี ที่มีประสิทธิภาพ นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับครูในโรงเรียน 3) บทบาทในการจัดประชุมอบรม มีการจัดประชุม อบรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการประชุมปฏิบัติการ การสัมมนา อภิปรายกลุ่ม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้ครูมีโอกาสเข้ารับการอบรมในการพัฒนาวิชาชีพ นำทักษะความรู้มาปฏิบัติงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ 4) บทบาทในการติดตามประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ครูพัฒนาศักยภาพได้ดียิ่งขึ้น การประเมินเพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข ให้เกิดการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ 5) บทบาทในการใช้ กลุ่มโรงเรียน สมาคมวิชาชีพ หรือเครือข่ายเป็นแนวทางเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ครูในโรงเรียน โดยใช้กลุ่มหรือเครือข่ายช่วยเหลือ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดประชุมทางวิชาการ การศึกษา เอกสาร การศึกษาดูงาน ฯลฯ 6) บทบาทในการสร้างครุต้นแบบในสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผล การพัฒนาและเป็นแบบอย่างแก่ครูทั่วไป

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 225) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการนิเทศ ภายในว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีหน้าที่หลักอีกประการหนึ่งคือหน้าที่ในการนิเทศการศึกษา เนื่องจากการนิเทศการศึกษาเป็นงานที่แนะนำปรับปรุงให้คณะผู้สอนได้ทำการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพ หากคณะผู้สอนคนใดไม่ได้ปรับปรุงวิธีการสอนของตนเอง ผู้บริหารซึ่งมีพระเดชก็ สามารถที่จะลงโทษผู้สอนได้ตามความเหมาะสม เพื่อมิให้บุคคลใดกระทำเป็นแบบอย่างต่อไป

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึงบทบาทของผู้บริหาร สถานศึกษาที่ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าวจูงใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการ รวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย การจัด ให้มีระบบนิเทศงานวิชาการและการจัดการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา ให้ความรู้ คำแนะนำแก่ บุคลากรด้านวิชาการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดูแลส่งเสริม นิเทศติดตาม

การจัดการเรียนการสอนอย่างใกล้ชิด ติดตาม ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของครูด้วยวิธีการที่หลากหลาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ จัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศภายในเขตพื้นที่การศึกษา

5.7 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา จึงสามารถดำเนินการจัดและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า, 2553: 230)

5.7.1 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

มีผู้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาหรือการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

รุ่ง แก้วแดง (2543: ปกหลัง) ได้กล่าวไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา คือ กระบวนการบริหารจัดการที่มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งเป็นภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องทำอยู่แล้ว การประกันคุณภาพจึงไม่ใช่เรื่องใหม่หรือเป็นเรื่องแปลกแยกไปจากงานปกติ

จรัส นองมาก (2544: 2) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่าเป็นกระบวนการที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าถ้าทำตามกระบวนการที่กำหนดแล้ว การศึกษาก็จะมีคุณภาพเป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 7) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึงการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

วิรุทธ ชาตะกาญจน์ (2551: 75) กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษาหมายถึง กระบวนการ หรือกลไกใด ๆ ที่จะรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของการจัดการศึกษา ให้ได้มาตรฐานและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นระบบที่สร้างความมั่นใจต่อสังคม ผู้ปกครอง ประชาชน และสถาบันประกอบการ ว่าสถาบันการศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้จบการศึกษา มีคุณภาพมาตรฐานที่กำหนดไว้และวิรุทธ ชาตะกาญจน์ (2551: 39) ยังได้กล่าวถึงการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึงกระบวนการในการจัดระบบการวางแผน การควบคุม และการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 237) กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษา ต้องดำเนินการด้านการศึกษาให้มีระบบเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ตามเงื่อนไขที่กำหนด เพื่อนำไปสู่คุณภาพการศึกษา และยังคงพัฒนาหรือรักษาคุณภาพการศึกษา อีกด้วย ทั้งนี้สถานศึกษาต้องประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก โดยดำเนินการ ตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการประกาศกำหนด

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 230) กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการ โดยตรงได้แก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวม ว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพมีแนวคิด อยู่บนพื้นฐานของการ ป้องกันไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ และผลผลิตไม่มีคุณภาพ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 30) ได้นิยามการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา (Internal quality assurance) คือการที่สถานศึกษาดำเนินการอย่างมีแบบแผน เป็นระบบในการพัฒนา ติดตามตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตาม มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดจากกระทรวงศึกษาธิการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุถึงการประกันคุณภาพภายในว่าดำเนินการโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดย หน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการดำเนินกิจกรรม ของสถานศึกษาที่กำหนดขึ้น ที่จะพัฒนาหรือรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของการจัดการศึกษา ให้ได้ มาตรฐานและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน ทำให้เกิด ความพึงพอใจ ความมั่นใจของผู้รับบริการ

5.7.2 หลักการประกันคุณภาพการศึกษา

ในการประกันคุณภาพการศึกษานั้นหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพ การศึกษามีสาระสำคัญ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543: 11) ได้กล่าวถึง หลักการ สำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพ ภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพ ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิด หรือทำให้บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิด ขึ้นกับผู้เรียน 2) การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและ

การทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาต้องวางแผนพัฒนา และแผนปฏิบัติการต่อเนื่องเป็นระบบ มีความโปร่งใส และมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน 3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู-อาจารย์ และบุคคลอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องมีผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่ หรือหน่วยงานที่กำกับดูแล เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประชาชาติ

จรัส นองมาก (2544: 7-8) ได้กล่าวถึงหลักการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางที่กำหนด แยกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ 1) จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา 2) ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารสถานศึกษาตามปกติ 3) จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและการเตรียมการประเมินภายนอก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 อ้างถึงใน ชีระ รุญเจริญ, 2550: 58-59) กล่าวถึงหลักการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาดังนี้ 1) เป้าหมายสำคัญของการประกันคุณภาพคือ พัฒนาผู้เรียน 2) ถือว่าการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร 3) ถือว่าบุคลากรทุกคนรวมทั้งที่เกี่ยวข้อง (เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา) มีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบในการประกันคุณภาพตั้งแต่การวางแผน การติดตามประเมินผล การพัฒนาปรับปรุง การช่วยคิดช่วยทำ ช่วยผลักดัน ฯลฯ

วีรยุทธ ชาติกาญจน์ (2551: 80-81) กล่าวถึงหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในไว้ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่บุคลากรของสถานศึกษาได้ร่วมกันพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา 2) การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการ และการทำงานตามปกติของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา 3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชน ผู้ปกครอง หรือหน่วยงานที่กำกับดูแล ได้เข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาปรับปรุง ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียน ได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของชุมชน ผู้ปกครอง และสังคมโดยรวม

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 252) กล่าวถึงหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพ การศึกษา คือความสามารถในการบริหารจัดการ โดยการจัดทำมาตรฐานการศึกษาให้ได้และจัดให้มีการดำเนินงานในขั้นตอนต่อ ๆ ไป เพื่อมุ่งสู่คุณภาพการศึกษาที่เป็นเลิศ

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 232) กล่าวถึงหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษา ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากร เสียหน้า โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน 2) การที่จะดำเนินการให้ บรรลุเป้าหมายตามข้อ 1 ต้องทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ บริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วน มาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติ การที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็น ระบบมีความโปร่งใส และมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน 3) การประกันคุณภาพเป็น หน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู-อาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่ หรือ หน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนา ปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับ การศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

สรุปได้ว่า หลักการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การให้สถานศึกษา จัดระบบการประกันภายในสถานศึกษา โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง รวมทั้งให้ถือ ว่าการบริหารสถานศึกษาตามปกติเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษา และจะต้อง สรุปและรายงานผลการดำเนินการประกันคุณภาพต่อสาธารณชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ เพื่อมุ่งสู่คุณภาพการศึกษาที่เป็นเลิศ

5.7.3 การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงความหมายของ การประกันคุณภาพภายในว่า เป็นการประเมินผลและติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของ สถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือ โดยหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่ กำกับดูแลสถานศึกษานั้น (จรัส นองมาก 2544: 35)

กรมวิชาการ (2543: 11-12) กล่าวถึงการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนควรดำเนินการดังนี้ 1) การศึกษาและเตรียมการตั้งคณะทำงาน 2) การวางแผนการประกัน

คุณภาพการศึกษา การจัดทำฐานข้อมูล การจัดทำมาตรฐานคุณภาพของผู้เรียน การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนที่มีแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนที่เอื้อต่อการประเมินภายในและภายนอก

3) การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ทบทวนแผน พัฒนาบุคลากร จัดตั้งอำนวยการความสะดวกดำเนินการ นิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล 4) การตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน (เป็นการประเมินภายใน) เตรียมการ ตรวจสอบ/ประเมิน สรุป รายงาน 5) การพัฒนาและปรับปรุง 6) การเตรียมการรับการประเมินจากหน่วยงานที่รัฐกำหนด (เป็นการประเมินภายนอก)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543: 33) ได้นำเสนอแนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามแนวคิด Edwards Deming ได้นำมาเผยแพร่ คือ วงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผน (P-Plan) เป็นการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้า เพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบงาน ระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อทำงานให้บรรลุ งานในส่วนนี้ของสถานศึกษาคือธรรมนูญสถานศึกษาหรือแผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งจะประกอบด้วยแผนงาน งาน/โครงการต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจะดำเนินการเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ 2) การปฏิบัติตามแผน (D-Do) เป็นการดำเนินการต่อเนื่องจากการวางแผน กล่าวคือผู้เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ เป็นไปตามลักษณะงานห้วงเวลา และความรับผิดชอบ โดยผู้บริหารอาจต้อง นิเทศ แนะนำ กำกับ ติดตาม หากพบปัญหาอุปสรรคอะไรก็คอยแนะนำช่วยเหลือให้งานทั้งปวงได้เป็นไปตามที่ตั้งความหวังไว้ 3) การตรวจสอบประเมินผล (C-Check) เป็นการประมาณค่าการดำเนินงานว่าเด่น ด้อย ดี ไม่ดี มากน้อยแค่ไหน เพียงใด โดยการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ กับสิ่งที่ทำได้จริง ถ้าสิ่งที่ทำได้จริงมากกว่าที่คาดหวังเอาไว้ ก็แสดงว่าดี ประสบผลสำเร็จ แต่ถ้าสิ่งที่ทำได้จริงน้อยกว่าที่คาดหวังเอาไว้ ก็แสดงว่าไม่ดี ต้องปรับปรุงแก้ไข การประเมินในขั้นตอนนี้มุ่งที่จะได้ทราบสภาพการดำเนินงานจริงว่าเป็นไปแค่ไหน จะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ผลจากการประเมินจึงมุ่งเพื่อการพัฒนางานมากกว่าการจับผิดผู้ปฏิบัติ 4) การปรับปรุง (A-Act) เป็นการนำผลจากการประเมินมาปรับปรุงเพื่อพัฒนางาน กล่าวคือถ้าผลการปฏิบัติในห้วงเวลาที่ผ่านมายังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ก็ต้องแสวงหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสมกว่าเดิม แต่ถ้าผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายแล้วให้ดำเนินการต่อไปก็จะเปลี่ยนเป้าหมายให้สูงขึ้นจะได้เป็นการท้าทายการทำงานของบุคลากร และเป็นการสร้างหลักประกันว่าการดำเนินงานในอนาคตจะมีแต่พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีหยุดอยู่กับที่ การดำเนินงานตามวงจร PDCA จะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเช่นเดียวกัน เมื่อปฏิบัติกิจกรรมในขั้นที่ 1 เสร็จ ก็ต่อไป ขั้นที่ 2, ขั้นที่ 3 และ ขั้นที่ 4 เมื่อครบรอบหนึ่งในขั้นที่ 4 แล้วก็จะขึ้นขั้นที่ 1 ในรอบต่อไปอีก วนเวียนอยู่เช่นนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2541 อ้างถึงใน จำรัส นองมาก 2544: 42-43) ได้แนะนำโรงเรียนเกี่ยวกับการประกันคุณภาพและการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานเป็นสองขั้นตอน คือ ขั้นประกันคุณภาพการศึกษาและขั้นรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ในขั้นประกันคุณภาพการศึกษาถือว่าเป็นกิจกรรมการบริหารและควบคุมภายในสถานศึกษาเพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความมั่นใจในคุณภาพการศึกษาที่ได้รับมีแนวทางปฏิบัติ 4 ขั้นตอนดังนี้ 1) การจัดทำแผนพัฒนา หรือธรรมนูญโรงเรียน เพื่อทราบทิศทางนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นความต้องการที่จะทำให้สำเร็จในอนาคต รวมทั้งกรอบของงาน แต่ละกลุ่ม 2) การดำเนินงานตามรายงาน หรือธรรมนูญโรงเรียนเป็นการจัดทำแผนปฏิบัติการ ประจำปี ลงมือปฏิบัติตามแผนรวมทั้งอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือแนะนำ เพื่อให้งานดำเนินการ ตามกรอบที่กำหนด 3) การติดตามและตรวจสอบ ปรับปรุงการดำเนินงาน เป็นการควบคุม กำกับ ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน นำผลการตรวจสอบและประเมินผล แก้ไข ปรับปรุง การดำเนินงานเพื่อพัฒนาต่อไป 4) การประเมินตนเอง เป็นการประเมินเพื่อสรุปสภาพและผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของโรงเรียน ตามแผนพัฒนาหรือธรรมนูญโรงเรียนว่าประสบผลอย่างไร เป็นไปตามที่คาดหวังหรือวางไว้หรือไม่ อธิบายได้อย่างไร และจะดำเนินการต่อไปอย่างไร

การดำเนินงานทั้ง 4 ขั้นตอนเป็นวงจรที่สถานศึกษาจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อทำในขั้นตอนที่ 1, 2, 3 และ 4 แล้วกลับมาเริ่มที่ขั้นที่ 1 หมุนเวียนต่อไปเรื่อย ๆ

วิริยกุล ชาตะกาญจน์ (2551: 81-83) และสถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2553: 233-234) เสนอเกี่ยวกับเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นเตรียมการ 1) เตรียมความพร้อมของบุคลากร ประกอบด้วยสร้างความตระหนัก พัฒนาความรู้และทักษะ 2) แต่งตั้งกรรมการที่รับผิดชอบ

ขั้นดำเนินการ 1) วางแผนปฏิบัติงาน (P) มีดังนี้ 1.1) กำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษา 1.2) จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย 1.3) กำหนดแนวทางการดำเนินงาน 1.4) กำหนดระยะเวลา 1.5) กำหนดงบประมาณ 1.6) กำหนดผู้รับผิดชอบ 2) ดำเนินการตามแผน (D) มีดังนี้ 2.1) ส่งเสริมสนับสนุน 2.2) จัดตั้งอำนาจความสะดวก สนับสนุนทรัพยากร 3) ตรวจสอบประเมิน (C) มีดังนี้ 3.1) วางกรอบการประเมิน 3.2) จัดทำหรือจัดทำเครื่องมือ 3.3) เก็บรวบรวมข้อมูล 3.4) วิเคราะห์ข้อมูล 3.5) แปลความหมาย 3.6) ตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน 4) นำผลการประเมินมาพัฒนา/ปรับปรุง (A) มีดังนี้ 4.1) ปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากร 4.2) วางแผนในระยะต่อไป 4.3) จัดทำข้อมูลสารสนเทศ

ขั้นการรายงานผล เป็นการจัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี มีดังนี้ 1) รวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมิน 2) การวิเคราะห์ผลตามมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ และ 3) การเขียนรายงานการประเมินตนเอง

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การดำเนินการระบบประกันคุณภาพการศึกษาคือ กระบวนการบริหารสถานศึกษาตามปกติ โดยใช้กระบวนการดังต่อไปนี้ คือ การวางแผน การทำตามแผน การตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ

5.7.4 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน

ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาประกอบด้วยภาระงานที่สถานศึกษาต้องดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นระบบใน 8 เรื่อง คือ 1) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 2) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา 3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพการศึกษา 7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี 8) การผลุงระบบประกันคุณภาพ (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548: 30-31) สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549: 7-16) กล่าวถึงระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาประกอบด้วย การดำเนินการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม 8 ประการดังนี้ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา 2) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 3) การจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา 4) การดำเนินการตามแผนพัฒนาสถานศึกษา 5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด 7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี 8) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

วิรุทธ ชาติกาญจน์ (2551: 83-85) กล่าวถึง ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาประกอบด้วยขั้นตอนในการพัฒนาระบบอยู่ 8 ขั้นตอน ซึ่งผู้บริหารต้องให้ความสำคัญและดำเนินการพัฒนาระบบต่างๆ เหล่านี้ให้เป็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตการทำงานตามปกติของบุคลากรในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ ได้แก่ การสร้างระบบการจัดการข้อมูลคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่สามารถใช้ตัดสินใจวางแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาในทุกๆ ระดับ เช่น สารสนเทศพื้นฐานของสถานศึกษา สารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน สารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและสารสนเทศตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของสถานศึกษา 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา ซึ่งบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ได้ร่วมกันกำหนดมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์ที่ใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพและแนวทาง

ในการบริหารจัดการของสถานศึกษา 3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นการวางแผน ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อจำกัด ของสถานศึกษา รวมถึงต้องเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ของสถานศึกษาด้วย ทั้งนี้ เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดการยอมรับร่วมกัน พร้อมทั้งนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นแผน โครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา 4) การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ในการนำแผนการพัฒนาสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารจะต้องแสวงหาวิธีการให้บุคลากรทุกคน เกิดความตระหนัก ยอมรับ และมีพันธะผูกพันต่อเป้าหมายและแผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำ พร้อมติดตามกำกับอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลการดำเนินงานของสถานศึกษาบังเกิดผลสัมฤทธิ์ ตามแผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ มาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ความสำเร็จที่กำหนดไว้

5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การตรวจสอบและทบทวนผลการ ดำเนินงาน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลของบุคลากรในสถานศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัด เป็นการ ติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ซึ่งควรจะได้ดำเนินการตามระยะเวลาต่าง ๆ ที่เหมาะสม และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง 6) การประเมินคุณภาพการศึกษา เป็นการนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องตาม มาตรฐานและตัวบ่งชี้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเกณฑ์ เพื่อร่วมกันประเมินความสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคในการบริหารจัดการของสถานศึกษา อันจะได้เป็นสารสนเทศเพื่อกำหนดแนวทาง ในการพัฒนาและการ จัดสรรทรัพยากรของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี เป็นการนำเสนอข้อมูลผลการประเมินตามมาตรฐานและ ตัวบ่งชี้ของสถานศึกษาให้บุคลากรภายในสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด ชุมชน ละสาธารณชน ได้รับทราบระดับความสำเร็จ ปัญหา และแนวทางในการพัฒนาของสถานศึกษาในโอกาสต่อไป

8) การผดุงรักษาระบบการประกันคุณภาพของสถานศึกษา เพื่อเป็นการสร้างวัฒนธรรมคุณภาพ ในการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามแนวทางบริหารคุณภาพหรือวงจร PDCA

ไพรวลัย พิทักษ์สาธิต (2552: 78) กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาระบบการประกัน คุณภาพภายใน ประกอบด้วย 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนา การศึกษาจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพตามมาตรฐาน 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาของสถานศึกษา 5) จัดให้มีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพ การศึกษา 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงาน ประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

เพราะหากดำเนินงานโดยยึดหลักระบบประกันคุณภาพที่มุ่งเป้าหมายไปยังผู้เรียนสถานศึกษาก็จะบรรลุผลได้โดยไม่ยาก

5.7.5 บทบาทของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543: 12) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความตระหนัก เข้ามามีส่วนส่งเสริม สนับสนุนและร่วมคิดร่วมทำทั้งจะต้องมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องได้รับการเตรียมพร้อมให้มองเห็นคุณค่าและมีความรู้เข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในและดำเนินการอย่างต่อเนื่องรวมทั้งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา โดยมีการติดตามกำกับและดูแลการดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545: 50-51) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้ คือ ผู้บริหาร มีบทบาทในการบริหารจัดการ ส่งเสริมและสนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลให้มีการประกันคุณภาพภายในที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม โดยผู้บริหารควรเป็นแกนนำในการจัดทำแผน รวมทั้งกำกับติดตามให้มีการดำเนินการตามแผนการนำผลจากการประเมินตนเองมาใช้ปรับปรุงสถานศึกษาและรายงานให้สาธารณชนรับทราบ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 37) ได้ให้ความสำคัญและกำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาดังนี้ 1) จัดระบบโครงสร้างองค์กรให้รองรับการจัดการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 2) กำหนดเกณฑ์การประเมินเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา 3) วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา 4) ดำเนินพัฒนางานตามแผนและติดตามตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในเพื่อการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 5) ประสานความร่วมมือกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาประกันคุณภาพภายในและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา 6) ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา 7) การประสานกับสำนักรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นหลักฐานการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน หมายถึง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ชี้นำ ส่งเสริม สนับสนุน และโน้มน้าวใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาร่วมกับบุคลากรอย่างเป็นระบบ จัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาระบบประกันคุณภาพ จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพตามมาตรฐาน จัดระบบบริหารและสารสนเทศที่เอื้อต่อการประกันคุณภาพการศึกษา ชี้แจงครูให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการสำคัญที่เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ดำเนินงานตามแผนพัฒนาของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในมาตรฐานของสถานศึกษา จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในและจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึงคุณลักษณะและบทบาทของผู้บริหารที่แสดงถึงความเป็นผู้นำทางวิชาการสามารถ โน้มน้าวใจข้าราชการครู เกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนาและบริหารงานวิชาการในเรื่องต่อไปนี การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวัดประเมินผลและวิจัย การนิเทศการศึกษาและการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งในและต่างประเทศดังนี้

สมศักดิ์ ด้านเดชา (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะการบริหารงานและประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก และประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โดยรวมทั้ง 7 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนทักษะการบริหารงานและประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารตามทัศนะของหัวหน้าฝ่ายวิชาการที่ปฏิบัติงานตามขนาดโรงเรียน วุฒิกการศึกษา และประสบการณ์ในตำแหน่งที่ต่างกัน พบว่าไม่แตกต่างกัน

ประยูร อาคม (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายอำเภอสังขม พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายอำเภอสังขม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก

รายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้านเรียงตามลำดับคือ บรรยากาศในโรงเรียน การสนับสนุนการจัดการชั้นเรียน พฤติกรรมการเป็นผู้นำของผู้บริหารการศึกษา รายด้านอยู่ในระดับมาก 5 ด้านคือ การจูงใจ การพัฒนาและการใช้หลักสูตร การสนับสนุนการประเมินผลการเรียนของนักเรียน การจัดการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา สำหรับค่าเฉลี่ยรายด้านที่น้อยที่สุดของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่าย อำเภอสังขม คือด้านการนิเทศการศึกษา

พัฒนา อำท้าว (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอหนองเรือสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่าโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ“มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ด้านการแสวงหาความรู้ใหม่มาปรับใช้ตลอดเวลา ด้านภาวะผู้นำในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน ด้านศักยภาพการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ และด้านการส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้

จินดา อูสมาน (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาใน โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝันในสามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่าประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาใน โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝันในสามจังหวัดชายแดนใต้ตามทัศนะของข้าราชการครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครูที่ปฏิบัติในสถานศึกษาขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ พบว่าโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครูที่ปฏิบัติในสถานศึกษาขนาดเล็กมีมากกว่าในสถานศึกษา กลาง และขนาดใหญ่ตามลำดับ

พรนิชา เสนหาภูวิศ (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนิเทศภายในสถานศึกษาด้านงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 พบว่าการนิเทศภายในสถานศึกษาด้านวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้บริหารปฏิบัติงานนิเทศภายในทุกด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านงานสื่อและนวัตกรรม และด้านงานส่งเสริมวิชาการมีการปฏิบัติงานนิเทศภายในอยู่ในระดับปานกลาง ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนะต่อการนิเทศภายในสถานศึกษาด้านงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 เมื่อพิจารณารายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ พบว่าข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานน้อยกว่า 5 ปี ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ 5-10 ปี และข้าราชการครูที่มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี มีทักษะแตกต่างกัน และข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีทักษะต่อการนิเทศงานวิชาการภายในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน 4 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 คือด้านงานหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ด้านงานบริหารหลักสูตร ด้านงานสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน และด้านงานส่งเสริมวิชาการ ยกเว้นด้านงานวัดผลและประเมินผล และด้านงานนิเทศภายในไม่มีความแตกต่างกัน

ปราณี นิมทัพบ (2551: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทักษะของครูผู้สอนในอำเภอบ้านนิงस्ता สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 พบว่าการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทักษะของครูผู้สอนในอำเภอบ้านนิงस्ता สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทักษะของครูผู้สอนในอำเภอบ้านนิงस्ता สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 2 จำแนกตาม เพศ วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์ในการสอนที่ต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

สุรพงศ์ สุทธิศักดิ์ (2551: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทักษะของครูสังกัดเทศบาลนครยะลา ตามขอบข่ายงานวิชาการ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านงานพัฒนาหลักสูตร งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้ งานพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ งานนิเทศการศึกษา งานพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษา พบว่าระดับความเป็นผู้นำทางวิชาการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามทักษะของครูสังกัดเทศบาลนครยะลาจำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและขนาดของสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบรายด้านพบว่างานด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และงานพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาต่างกันมีทักษะต่อความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

อับดุลกอรีเดร์ อิบบรอฮิม (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทักษะของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 3 พบว่าภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทักษะของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน ด้านส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ และด้านการนิเทศและประเมินการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการจูงใจบุคลากรมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ พบว่าครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 10-20 ปี มีทัศนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการจูงใจบุคลากรสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานน้อยกว่า 10 ปี และภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

อนันต์ หะยีสาและ (2553: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานบริหารวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ในเขตพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 มีการปฏิบัติงานบริหารวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ในเขตพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

Prince of Songkla University
Pattani Campus